

MLUVNICE KATALÁNŠTINY

BOHUMIL ZAVADIL

KAROLINUM

MLUVNICE KATALÁNŠTINY

Bohumil Zavadil

Recenzovali:

Mgr. Andreu Bauçà i Sastre, Ph.D.

PhDr. Jan Schejbal

Vydala Univerzita Karlova

Nakladatelství Karolinum

Praha 2020

Odborná spolupráce a rejstřík Andreu Bauçà i Sastre a Petr Čermák

Grafická úprava Jan Šerých

Sazba Stará škola (staraskola.net)

Vydání první

© Univerzita Karlova, 2020

© Bohumil Zavadil, 2020

ISBN 978-80-246-2500-3

ISBN 978-80-246-4001-3 (online : pdf)

Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

OBSAH

Úvod	9
I. OBECNĚ O JAZYCE	13
II. FONETIKA A PRAVOPIS	21
II.1 Fonetika	22
II.2 Pravopis	38
II.2.1 Katalánská abeceda	38
III. MORFOLOGIE	65
III.0 KLASIFIKACE SLOVNÍCH DRUHŮ	66
III.1 MORFOLOGIE DENOMINÁTORŮ	66
III.1.1 SUBSTANTIVA	67
III.1.2 ADJEKTIVA	95
III.1.3 VERBA (slovesa)	107
III.1.4 ADVERBIA (příslovce)	179
III.2 MORFOLOGIE AMPLIFIKÁTORŮ	209
III.2.1 ZÁJMENA	209
III.2.2 ČÍSLOVKY	244
III.3 MORFOLOGIE OPERÁTORŮ	260
III.3.1 ČLENY	260
III.3.2 PŘEDLOŽKY	265
III.3.3 SPOJKY	269
III.4 MORFOLOGIE PRAGMÁTORŮ	275
III.4.1 PRAGMATICKÉ MARKÁTORY	275
III.5 MORFOLOGIE VÝPOVĚDNÍCH KONDENZORŮ	290
III.5.1 INTERJEKCE (citoslovce)	290
IV. SYNTAX	319
IV.1 VÝPOVĚĎ	321
IV.2 VĚTA	327
IV.2.0 VĚTA JEDNODUCHÁ	328
IV.2.1 VĚTNÉ ČLENY ZÁKLADNÍ	331
IV.2.1.1 SUBJEKT	331
IV.2.1.2 PREDIKÁT	333
IV.2.2 VĚTNÉ ČLENY ROZVÍJEJÍCÍ	349
IV.2.2.1 PŘÍVLASTEK	349
IV.2.2.2 OBJEKT	356
IV.2.2.3 OKOLNOSTNÍ URČENÍ	379
IV.2.2.4 DOPLNĚK	391

IV.2.3 PRAGMATICKÉ STRUKTURY HODNOTÍCÍ	396
IV.2.4 DALŠÍ SYNTAKTICKÉ POJMY	396
IV.2.4.1 SYNTAKTICKÝ PARALELISMUS	396
IV.2.4.1.1 Koordinace (souřadnost)	396
IV.2.4.1.2 Adordinace	400
IV.2.4.1.3 Determinace	404
IV.2.5 KLAUZULE	406
IV.3 SOUVĚTÍ	418
IV.3.1 SOUVĚTÍ KOORDINAČNÍ (SOUŘADNÉ)	418
IV.3.2 SOUVĚTÍ ADORDINAČNÍ	424
IV.3.3 SOUVĚTÍ SUBORDINAČNÍ (PODŘADNÉ)	427
V. TEXT	461
VI. VARIANTNOST JAZYKA	465
VI.1 CHARAKTERISTICKÉ ZVLÁŠTNOSTI KATALÁNŠTINY	467
VI.2 KLASIFIKACE KATALÁNSKÝCH DIALEKTŮ	468
VI.2.1 STRUČNÁ CHARAKTERISTIKA DIALEKTŮ KATALÁNŠTINY	470
VI.2.2 ROZDÍLY MEZI KATALÁNŠTINOU ZÁPADNÍ A VÝCHODNÍ	471
VI.2.3 UKÁZKA TEXTŮ V JEDNOTLIVÝCH DIALEKTECH A SUBDIALEKTECH ..	473
VII. BIBLIOGRAFIE	479
VII.1 INTERNETOVÉ ZDROJE	487
VIII. SEZNAM TABULEK	491
IX. SEZNAM KRESEB	497
X. SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK A SYMBOLŮ	499
XI. REJSTRÍK	507

Agraïment

Agraeixo al Govern del Principat d'Andorra i al senyor Joan Ramon Marina l'interès que han mostrat en la preparació del present text així com l'ajut financer lliurat al seu autor. Un agraïment molt especial, així mateix, als Srs. Rudolf i Thomas Bares per llur desinteressada aportació, durant tres dècades, a l'impuls dels estudis de català a la Universitat Carolina de Praga.

ÚVOD

Předkládaná *Mluvnice katalánštiny* vznikla z potřeby vybavit naši romanistickou produkci interpretačně založeným studijním materiálem k poznání spisovné normy současné katalánštiny, dát uživatelům nahlédnout do sociolingvistické složitosti tohoto iberorománského jazyka a podpořit povědomí o jeho výstavbě u současných romanistů.

Katalánština je ve Španělsku druhým největším národním jazykem, používaným také v Andoře a v jihofrancouzském regionu Languedoc-Roussillon a uznaném za jeden z jazyků Evropské unie.

Obeznačenost studentů románské filologie s katalánštinou se díky dlouholetému a aktivnímu působení Lic. Bc. A. Andreua Bauçà i Sastre, Ph.D., v Ústavu románských studií FF UK stala téměř samozřejmou součástí romanistické průpravy. Pro tyto uživatele by se předkládaná mluvnice mohla stát konzultační příručkou, zejména v otázkách morfolgie. Protože jde o vysokoškolskou učebnici, předpokládám u čtenáře schopnost orientovat se ve fonetické a obecnělingvistické terminologii a vedle normativních pravidel vkládám do textu i základy svého strukturálně funkčního pojetí jazyka a jeho zkoumání. Do výkladu soustavně zařazuji definice jazykových kategorií, s nimiž pracuji, aby tato učebnice posloužila také těm zájemcům o katalánštinu, kteří dosud uvedením do lingvistiky neprošli, a přiblížila jim na konkrétním jazykovém materiálu principy funkčně strukturální interpretace přirozených jazyků. Východiskem pro tento rozměr je úvodní oddíl I. *Obecně o jazyce*.

Při popisu katalánštiny jsem se opíral o aktuální zdroje. V oblasti lexikální byla konzultována poslední aktualizace (z roku 2019) druhého vydání *Diccionari de la llengua catalana* (DIEC2; IEC 2007/2019; <https://dlc.iec.cat/>). Správnost konkrétních jazykových forem byla ověřována na stránce OPTIMOT, webu provozovaném *Generalitat de Catalunya*, který mj. obsahuje konjugace všech sloves (<https://aplicacions.llengua.genocat.cat/llc/AppJava/index.html>). Novinky, které přinesla nová norma, jsou k dispozici u Nogué Serrano (2018) a především přímo v normativních příručkách: IEC (2016, 2018, 2019). Aktuální verze pravopisné normy je k dispozici na www.iec.cat/llengua/documents/ortografia_catalana_versio_digital.pdf. Přístupy normativní a zároveň lingvisticky interpretační gramatiky barcelonského jazykového ústavu *Institut d'Estudis Catalans* jsou mému pojetí velmi blízké. V moderním sociolingvistickém založení práce tohoto ústavu se odráží pluricentrický pohled na jazykovou situaci,

takže uvedené mluvnice IEC podávají soustavné informace i o jiných variantách, než je spisovná katalánština.

Z genealogického hlediska stojí katalánština na přechodu mezi galorománskou a ibero-románskou větví románských jazyků a vykazuje zajímavé souvislosti i s jazyky rétorománskými. Typologicky spadá do pásma tzv. *Romania continua*, což se projevuje v jejím typologickém postavení na hranici mezi latinským typem flexivním (který zůstává zachován zejména v subsystému slovesném) a postupně se prosazujícím typem izolačním (hlavně v subsystému nominálním).

Katalánské území se už od počátku 10. stol. n. l. vyvíjelo svébytně a ruku v ruce s tímto vývojem se postupně uplatňoval i katalánský jazyk, takže na počátku 19. století, kdy se v Evropě prosazují jednotlivé národy, se dá mluvit o plně konstituovaném katalánském národu i o katalánštině jakožto spisovném jazyce se značnou literární tradicí. V této době Pompeu Fabra uveřejňuje záslužnou gramatiku katalánštiny, z níž čerpá i kodifikace současné normy spisovného jazyka.

Politický vývoj ve 20. století a důsledky španělské občanské války na dlouho uzavřely Katalánsku cestu k emancipaci a získání pozice odpovídající jeho hospodářskému i kulturnímu významu. Obnovení Španělského království a nastoupení demokratického vývoje od poloviny sedmdesátých let 20. století vymanilo Španělsko z izolace vůči Evropě i ostatnímu světu a umožnilo i Katalánsku vlastní kulturní rozvoj, zapojení do evropských aktivit a postupnou autonomizaci v rámci státního svazku, v němž je nepřehlédnutelným činitelem současné španělské společnosti. Katalánsko má dnes vyspělé univerzity, významné jazykovědce a pozoruhodné výsledky – spisovná katalánština se prosadila jako reprezentativní národní jazyk s nadějnými vyhlídkami do budoucnosti. Na internetových portálech je možno se přesvědčit, že katalánština dnes patří k velice dobře popsaným jazykům a v tomto ohledu snese srovnání i s těmi románskými jazyky, které mají status jazyků státních. O kodifikaci spisovného jazyka pečuje Filologické oddělení (*Secció Filològica*) barcelonského Ústavu katalanistických studií (*Institut d'Estudis Catalans – IEC*), což je vlastně katalánská akademie věd, založená v roce 1907. V jeho filologickém oddělení působila nebo působí většina významných katalanistů: Pompeu Fabra i Poch (1868–1948), Antoni Maria Badia i Margarit (1920–2014), Maria Teresa Cabré i Castellví (*1947) a řada dalších. Významnými katalanisty jsou také profesori katalánských, valencijských a baleárských univerzit – Joan Mascaró i Fornés (1897–1978), Joan Solà i Cortassa (1941–2012), Sebastià Bonet Espriu (*1943), Gemma Rigau i Oliver (*1948), Lluís Payrató Giménez (*1960), Maria-Rosa Lloret Romañach (*1961), Manuel Pérez Saldanya (*1962) aj.

Syntetizovat poznatky dosažené v interpretaci a zkoumání jazykového systému katalánštiny není úkol právě snadný zejména proto, že spisovný jazyk je pod neustálým tlakem ne zcela shodných regionálních variant, což do jeho používání vnáší vedle systémových rysů i bohatou kazuistiku a činí z něho velmi dynamický diasystém. Některé jeho části, např. používání klitik nebo organizace slovesných časů, jsou úzce svázány s jazykovým cítěním rodilých Katalánců a do jisté míry vzdorují snaze převést bohatý a rozmanitý jazykový materiál do strukturálně funkčních lingvistických kategorií.

Děkuji recenzentům Dr. Andreuovi Bauçà i Sastre z FF UK a PhDr. Janu Schejbalovi za doporučení k publikaci i za cenné připomínky a Bc. Janu Hejzlovi z nakladatelství

Karolinum za péči o poměrně rozsáhlý rukopis. Dr. Andreu Bauçà zasluhuje mimořádný dík za nevšední ochotu a svědomitost při jazykové revizi katalánských dokladů. Dr. Jan Schejbal, nejlepší český znalec katalánštiny a zasloužilý překladatel z tohoto jazyka, svými věcnými připomínkami pomohl vylepšit konečnou podobu předkládaného textu. Redaktoři nakladatelství Karolinum Jan Hejzl a Václav Hozman se zasloužili o náležitou strukturaci rukopisné verze.

Přál bych si, aby se tato příručka stala užitečnou pomůckou jak studentům katalánštiny, tak lingvistickým zájemcům o romanistiku a podpořila rozšíření znalosti tohoto zajímavého a krásného jazyka v naší vzdělánecké veřejnosti.

V Praze v listopadu 2019

Autor

I. OBECNĚ O JAZYCE

Jazyk je historicky vzniklý a společensky ustálený systém znaků, který je nástrojem pojmového myšlení a interpersonálního dorozumění (komunikace).

Jako nástroj myšlení se stává také nástrojem poznání a jeho uchovávání ve vědomí jednotlivce i celé společnosti. Ve společnosti plní jazyk určité **funkce**, jejichž odborné názvy jsou:

1. **funkce komunikativní** (dorozumivací) – má tři složky:
 - a) **funkce pojmově reprezentativní** (zobrazovací, něm. *Darstellungsfunktion*): jazyk slouží k pojmenování pojmů
 - b) **funkce apelová** (konativní, něm. *Appellfunktion*): jazyk slouží k působení na adresáta (recipienta)
 - c) **funkce expresivní** (afektivní, emotivní): jazyk slouží k vyjádření stavu vědomí emitenta (původce jazykového projevu)
2. **funkce zespolečenšťovací** (sociativní, fatická): jazyk slouží nejen myšlení a dorozumění, tj. předávání informací, nýbrž zprostředkovává také kontakt mezi členy jazykového společenství (pozdravy, mluvení o počasí apod).
3. **funkce poznávací** (noetická, kognitivní): jazyk slouží k formulaci poznaného a k uchování poznaného (v knihách, nahrávkách apod.)
4. **funkce poetická** (estetická): jazyk slouží k vytváření krásna (poezie)
5. **funkce metajazyková**: jazyk slouží k formulaci výpovědi o jazyce, k jeho popisu a teoretické interpretaci.

Funkcemi jazyka se zabývali psycholog Karl Bühler (1879–1963), světoznámý lingvista pražské školy Roman Jakobson (1896–1982), u nás také slavista Karel Horálek (1908–1992), na Slovensku Šimon Ondruš (1924–2011) a Ján Sabol (*1939), Ján Horecký (1920–2006) aj.

Několik slov k poznatku, že jazyk je specifický systém znaků.

Systém je uspořádaná množina jednotek, mezi nimiž existují vzájemné vztahy. Pracovně jej rozdělujeme na hierarchicky uspořádané roviny (podsystemy), jejichž zkoumáním se zabývají jednotlivé jazykovědné disciplíny, vytvářející **lingvistiku** (vědu o jazyce).

Základní lingvistické disciplíny (zabývající se interpretací jednotlivých podsystémů jazyka) jsou **fonetika** (nauka o tvoření zvuků a jejich působení na receptory) a **fonologie** (nauka o funkci zvuků v jazyce), **morfologie** (nauka o výstavbě slov a slovních tvarů), **lexikologie** (nauka o slovní zásobě jazyka), **syntax** (nauka o tvoření a výstavbě výpovědí) a **textová lingvistika** (nauka o výstavbě jazykových komunikátů). Morfologie a syntax vytvářejí **gramatiku** jazyka.

I.1 HIERARCHIE VÝSTAVBY JAZYKOVÉHO SYSTÉMU

Jazykové podsystémy jsou hierarchicky uspořádané, přičemž se rozlišují jazykové roviny a jazykové plány.

Základními jednotkami **jazykových rovin** (*nivells lingüistics*) jsou jazykové znaky různého stupně komplexnosti (morfémy, lexémy, výpovědi, komunikáty).

Základními jednotkami **jazykových plánů** (*plans lingüistics*) jsou části znaků, které samy o sobě nejsou znaky, tj. v plánu výrazu fonémy, v plánu obsahu významy. Jazykové plány prostupují všemi jazykovými rovinami, protože u každé znakové jednotky můžeme rozlišit stránku výrazovou a stránku významovou.

Pro systémové jednotky se v lingvistice ujal termín **jednotky émické** (od angl. *phonemic* ‚fonématický‘): fonémy, morfémy, lexémy, sémémy apod. Jsou to třídy **jednotek aloetických** (z řec. *allós* ‚jiný‘, ‚různý‘), případně jednotek **isoetických** (řec. *isós* ‚stejný‘). Aloetické jednotky jsou společensky ustálené jednotky, v nichž jednomu významu odpovídá víc než jeden výrazový exponent: **alofony** (varianty fonémů = hlásky), **alomorfy** (varianty morfémů), **alolexy** (varianty lexémů = slovní tvary), **alosémy** (varianty sémémů) atd. Např. čes. [stůl, stol-] jsou dva alomorfy bázevého L-morfému s významem ‚stůl‘; podobně v katalánštině: [taula, taule-].¹ Nebo české koncovky [-y, -e] jsou dva alomorfy G-morfému s kumulací významů ‚[Nominativ + plurál + femininum]‘ (nominativ plurálu feminin): [žen-y, nůš-e]. Kumulativnosti významů se v katalánštině říká *fusió*.

Pokud má příslušná jednotka jen jeden výrazový exponent, jde o **jednotku isoetickou**: např. lexém *nůše* má jen jeden bázevý exponent [ˈnuːʃ]-.

Alolexy jsou vlastně slovní tvary: např. [žena, ženy, ženě, ženu, ženou; ženy, žen, ženám, o ženách] atd. jsou alolexy substantivního lexému ‚žena‘; [dělám, dělej!, udělá atd.] jsou alolexy slovesného lexému ‚dělat‘.

Alofony jsou zase fonetické varianty jednoho fonému: např. [b], [p] jsou alofony českého fonému /b/ (zub, zubu; dub, dubu); [b], [β] jsou varianty katalánského fonému /b/; b, v jsou **alografy** grafému pro foném /b/.

Alosémy jsou varianty významu: např. český lexém *kočka* má alosémy ‚malá šelma druhu felis cattus‘ / ‚pěkná dívka‘ / ‚mrštný člověk‘.

Obecně se tomuto jevu říká **alomorfismus** (*l'al·lomorfia*).

1 L-morfémy jsou morfémy s významem lexikálním, G-morfémy jsou morfémy s významem gramatickým.

A konečně **jednotky etické** (z angl. *phonetic* ‚fonetický‘): fóny, morfy, lexy, sémy atd. jsou jazykové jednotky použité jako **konkrétní exempláře** v konkrétní výpovědi (podle principu *ego, hic et nunc* ‚já, zde a nyní‘), tj. jednotky použité konkrétním emitentem v konkrétní situaci prostorové a časové.

Pro úroveň syntaktickou už bohužel tuto potrojnou terminologickou opozici termínů nemáme, i když určité pokusy o zavedení analogických novotvarů existují (sentém-alosent-sent – od anglického *sentence* ‚věta‘ – nebo tagmém-alotagma-tagma (zkráceno ze *syntagmém*), nebo taxém-alotax-tax (zkráceno ze *syntaxém*).

Následující tabulka ukazuje pojmovou strukturu jazykových kategorií podle plánů a rovin jazykového systému.

1.1.1 JEDNOTKY SYSTÉMOVÉHO KONSTRUKTU

Systémový konstrukt je pojmový model jazyka vytvořený lingvistou pro pochopení a ilustraci podstaty jazykového systému.

Tab. 1 Schéma systémového konstruktů

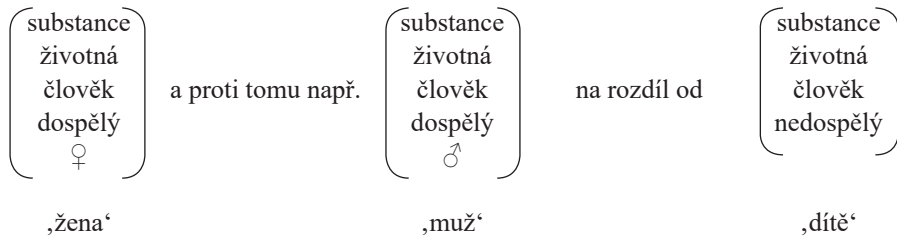
	Systémový konstrukt	Společenský úzus →norma	Konkrétní exemplář
Rovina textová	komunikát (komunikém) ← odstavec ← výpověď	(alokom :: isokom)	(kom)
Rovina syntaktická	souvětí (taxém/sentém) ← věta ← větný člen	(alotax :: isotax) // (alosent :: isosent) // (alotagma :: isotagma)	(tax) // (sent) // (tagma)
Rovina morfologická	lexém ← morfém	(alolex :: isolex) (alomorf :: isomorf)	lex morf
Plán výrazu	intoném (melodém) ← foném ← merisma	(aloint) :: (isoint) (alomel :: isomel) (alofon :: isofon)	(int) (mel) fon
Plán významu	sémém // gramém ← sém = L-sém // G-sém	(alosém :: isosém) (alogram :: isogram)	sém (gram)

Symbolu :: se používá pro opozici jazykových jednotek a můžeme jej číst jako ‚oproti‘.

Některé z termínů uvedených v závorce nejsou v lingvistice obvyklé. Je to můj pokus, inspirovaný četbou lingvistické literatury, jak postihnout symetrii systému.

Problematické jsou termíny *sémém-alosém-sém*, protože termín *sém* se ustálil ve **strukturní sémantice** také pro ‚významový rys‘, což je vlastně pojem, který je členem hierarchického sloupce pojmů uspořádaných podle míry abstraktnosti (směrem nahoru) nebo konkrétnosti (směrem dolů). Každý *sémém* (lexikální význam slova) je rozložitelný na několik *sémů*, jimiž se od sebe odlišují slova příbuzného významu.

Např. významy ‚žena‘, ‚muž‘ a ‚dítě‘ je možno rozložit na sémy:

Obr. 1 Sémické opozice mezi příbuznými lexémy

Takto (merismaticky) pojatý *sém* je ovšem něco jiného než varianta sémému použitá v konkrétním sdělení z triády [sémém – alosém/isosém – sém].

Jazykové plány jsou podsystémy jazyka tvořené **figurami**, tj. jednotkami neznakovými, ale na výstavbě znaku se podílejícími. Dílčí jednotky, jejichž simultánní realizací jsou figury, se nazývají **merismata**. V plánu výrazu jsou to **distinktivní rysy**, v plánu významu jsou to **sémy**. Je důležité mít na paměti, že jednotky plánu výrazového nejsou izomorfní jednotkám plánu významového. Např. české /ž/ je simultánní realizací distinktivních rysů [znělá postalveolární frikativa orální labializovaná]; /e/ je [samohláska středová přední], to ale nijak přímo nesouvisí s významem jazykové jednotky, na jejímž výrazovém exponentu se tyto fonémy podílejí (např. v lexému *žena*).

Jazykové roviny jsou podsystémy tvořené jednotkami znakovými (morfémy, lexémy, větami, souvětími). Výrazové (formální) stránce znaku říkáme **exponent**, významové (obsahové) stránce říkáme **význam**.

Od významu slova (sémému) se odlišuje psychologický (emocionální) náboj slova v dané situaci, tzv. **konotace** (závislá na citové zkušenosti adresáta nebo i na konkrétní situaci). Např. substantivum *bratr* zahrnuje (implikuje) jiné konotace pro toho, kdo má radost z návštěvy svého bratra, a jiné pro toho, komu bratr právě zemřel, atd.

Od významu výpovědi je zase třeba odlišovat **smysl výpovědi** (tj. to, jak recipient dané výpovědi rozumí), např. výpověď *Prší* může implikovat prosté oznámení, ale také např. připomínku, že je třeba sundat prádlo, které se suší venku; nebo vysvětlení, že není možno jít na plánovaný výlet, apod.

Znaky se v realizaci jazykového projevu nevyskytují izolovaně, nýbrž vzájemně spolupůsobí na vyjádření významu (fungují synergeticky). Proto je užitečné rozlišovat různé vztahy mezi nimi. Podle prof. Jana Šabršuly rozlišují:

1. **interní vztah jazykový** = denotace (pojmenování)
2. **externí vztah jazykový** = designace (označování)
3. **externí vztah mimojazykový** = reference (zastupování)

Viz Šabšula, Jan. Vědecká mluvnice francouzštiny. Praha: Academia, 1986, str. 15 n.

Obecně je znak něco, co zastupuje něco jiného a zároveň to k tomu odkazuje.

Přítom znaky (jejich signifikanty) použité v komunikaci význam nepřenašejí, jak se domnívá laik, nýbrž jej **indukují** ve vědomí recipientově, a to na základě totožnosti materiálního **signifikantu** s ideálním denotantem, tj. výrazovou stránkou (představou zvuku) uloženou ve vědomí emitentově i ve vědomí recipientově.

Viz k tomu Solncev, Vadim. *Systém a struktura v jazyce*. Praha: Academia, 1981.

Denotace (vyjadřování) je vztah znakově konstitutivní (znakotvorný), který se ustáleně vytváří ve vědomí uživatelů jazyka mezi denotantem a denotátem. Denotant vyjadřuje (denotuje) denotát. **Denotant** není nutně materiální zvuk, nýbrž v první řadě představa zvuku (akustický obraz – Ferdinand de Saussure); **denotát** je obsah vědomí vázaný na denotant. Ve společenském rámci je to pojem; v individuální komunikaci nebo myšlení je to osobně poznaná nebo pochopená redukce pojmu. Romanistické pojetí jazykového znaku je tedy (ve stopách Saussurových) **bilaterální**.

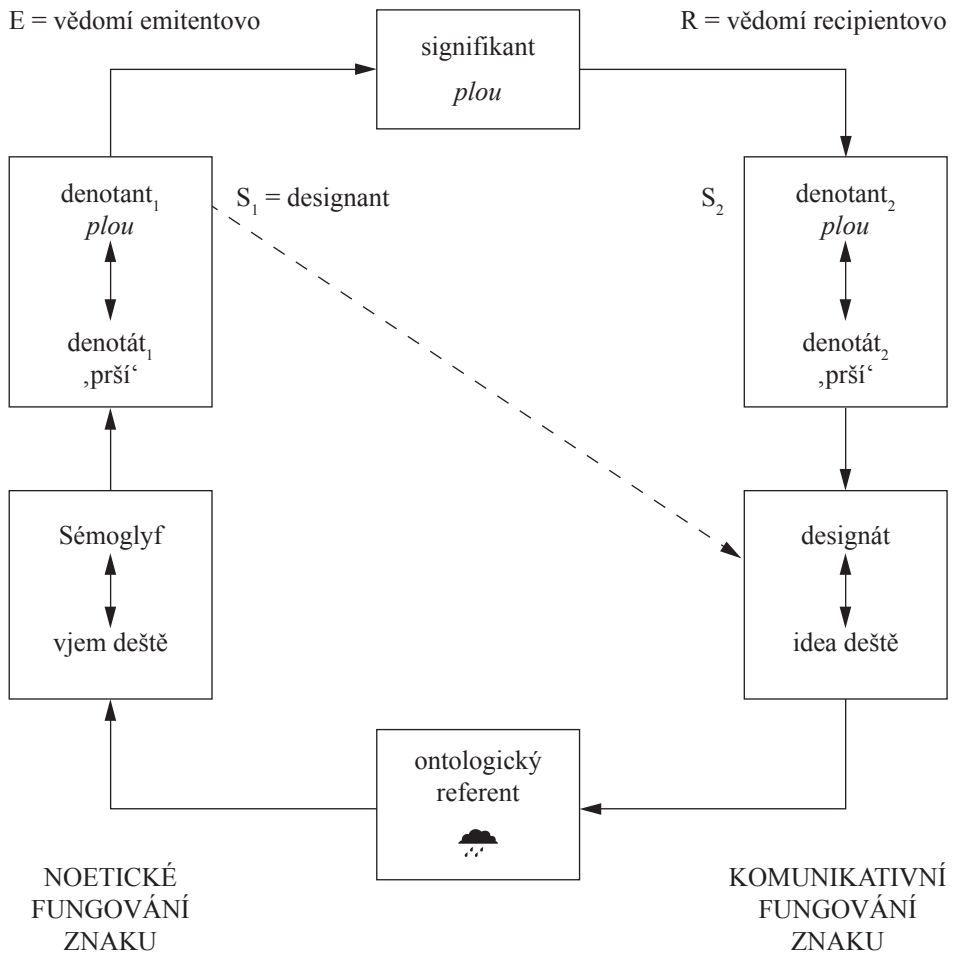
Designace (označování) je naopak použití znaku (znaků) ke sdělení nějakého myšlenkového obsahu. Např. designanty *Praha; hlavní město ČR; město, kde studuji; naše stověžatá matička* označují (designují) tentýž designát: ideu objektu, který se jmenuje *Praha*.

Od designátu vede cesta k **ontologickému referentu**, tj. k části skutečnosti, která je daným znakem zastupována; a naopak, vnímání daného objektu nebo jeho zobrazení vede naše vědomí k pojmenování příslušného pojmu (*Praha*).

Ani denotát ani denotant nejsou smyslově vnímatelné. Aby bylo možno významy přenášet, je nutno materializovat jejich denotanty, a to buď zvukově (akusticky), nebo písemně (graficky). Materializovaný denotant je **signifikant**. V komunikační činnosti tedy nepřenašíme významy (denotáty), nýbrž materializované designanty. Totožnost materializovaného designantu a ve vědomí existujícího denotantu indukuje (přivádí na mysl) ve vědomí recipientově denotant potenciálního znaku, čímž dochází k porozumění. Jazykový znak tedy není nějaká materiální jednotka, nýbrž společensky podmíněný vztah {denotant – denotát}.

Existence pojmů (denotátů) nám umožňuje ukládat do paměti informace o skutečnostech, které přímo nevnímáme (např. celá historická věda je zprostředkována jazykem, četbou informací). Tak se prostřednictvím pojmového myšlení (konceptualizace) člověk zmocňuje existujícího světa i toho, co bylo a už není, a může si představovat to, co bude nebo by mohlo být. Pochopit tento princip fungování jazykových znaků je základem pochopení jazyka vůbec.

Schéma cyklického fungování jazykového znaku

Obr. 2 Schéma cyklického fungování jazykového znaku

Vysvětlivky

Čeština = metajazyk sémantický

Katalánština = jazyk objekt

- - - - - ➤ = zkratka při tichém myšlení

Signifikant = sřetěžení zvuků nebo grafických symbolů

Denotant = představa zvuku

Designant = noetický znak (jednota denotantu a denotátu) používaný jazykovým společenstvím k označení nějakého obsahu vědomí.

Sémoglyf = psychická stopa (představa), kterou ve vědomí zanechává vnímaná skutečnost, jazykově ještě nepojmenovaná.

II. FONETIKA A PRAVOPIS

II.1 FONETIKA

Fonetika katalánštiny má některé rysy společné se španělštinou (frikativní varianty znělých okluziv, zánik [h]), liší se však jak v pod systému vokalickém (zachování čtyř stupňů otevřenosti, redukce vokálů nepřízvučných, hiátová výslovnost kombinací nevyšokého vokálu s vysokým), tak konsonantickém (zachování sykavek [ʒ], [ʃ], [dʒ], neexistence [x], neexistence interdentalního /θ/, velární výslovnost /l/ v slabičné detenzi, existence zdvojeného [t̪] a [ʎ], konsonanty [-p], [-f], [-t], [-k], [-ʃ], [-tʃ], [-ʎ], [-ɲ] na konci slova).

II.1.1 KATALÁNSKÝ VOKALISMUS

II.1.1.1 VOKÁLY OBECNĚ

Vokály jsou hlásky tónové, vytvářené vibrací sloupce vzduchu v dutině před jazykem a v dutině za jazykem (zahrnující zadní část dutiny ústní spolu s dutinou hrdelní). Při jejich artikulaci se tedy uplatňují dva tóny, kterým se říká **formanty**: formant ústní, formant hrdelní, příp. i formant nosní. Akustické rozdíly mezi samohláskami jsou způsobovány pohybem jazyka v dutině ústní, a to jednak v rozměru horizontálním, jednak v rozměru vertikálním.

Obecně se vokály (*vocals*) dělí podle pohybu jazyka v rozměru vertikálním na vokály vysoké, středové a nízké (*vocals altes, mitjanes i baixes*) a v rozměru horizontálním na vokály přední, střední a zadní (*vocals anteriors, centrals i posteriors*). V neindoevropských jazycích jejich artikulaci mohou modifikovat různé přídatné faktory, jako je aspirace, glotalizace nebo faryngalizace.

Podle intenzity výdechového proudu se v katalánštině rozlišují **vokály přízvučné** (s hlavním, příp. i vedlejším přízvukem) a **vokály nepřízvučné**.

econòmicament [eku¹nomikə¹men] ‚hospodárně‘ – *increïblement* [inkr¹əiblə¹men] ‚neuvěřitelně‘ – *irresponsabilitat* [iṙəspɔnsəβili¹tat] ‚nezodpovědnost‘ atd.

II.1.1.2 PODSYSTÉM KATALÁNSKÝCH VOKÁLŮ

Vokální systém katalánštiny je čtyřstupňový a bývá zobrazován tzv. Hellwagovým trojúhelníkem:

Vokály	Přední	Střední	Zadní
Vysoké	i		u
Polovysoké	e	[ə] [ɐ]	o
Polonízské		ɛ	ɔ
Nízské		a	[a]

Obr. 3 Podsystem katalánských vokálů

Symbole [a], [ə] označují zadní realizace samohlásek /a/, /ə/ jakožto pozičních varinat (před [t], [ɣ] v závěru slabiky):

el dia [ə^ldiə] ‚den‘, *al dia* [a^ldiə] ‚za den‘, *algú* [ə^lɣu] ‚někdo‘, *els Alps* [ə^lz^la^lp̄s] ‚Alpy‘, *agre* [ˈaɣrə] ‚kyselý‘

Podle artikulačních kritérií je možno katalánské samohlásky definovat takto:

- i: samohláska vysoká přední (*vocal alta anterior*)
- e: samohláska polovysoká přední (*vocal semialta anterior*)
- ə: samohláska středová střední (*vocal mitjana central*)
- ɔ: samohláska střední středozaďní (*vocal mitjana central/posterior*) – (je mírně labializovaná)
- ɛ: samohláska polonízská přední (*vocal semibaixa anterior*)
- a: samohláska nízká středová (*vocal baixa central*)
- a: samohláska nízká středozaďní (*vocal baixa central/posterior*) – (je mírně labializovaná)
- ɔ: samohláska polonízská zadní (*vocal semibaixa posterior*)
- o: samohláska polovysoká zadní (*vocal semialta posterior*)
- u: samohláska vysoká zadní (*vocal alta posterior*)

Problémem ortoepické normy jsou vokály polovysoké a polonízské, jejichž realizace je dána jednak fonetickým kontextem, jednak historickým vývojem. V jednotlivých dialektálních oblastech (rozlišují se dialekty východní, střední a západní) se prosadila různá realizace, proto Ústav katalánských studií rezignoval na jednotnou ortoepickou normu a toleruje jako jazykově správnou jak výslovnost zavřenou (polovysoké), tak výslovnost otevřenou (polonízské). Ve slabikách, kde se přízvuk v pravopise vyznačuje jako ostrý (zavřená samohláska) nebo jako tupý (otevřená samohláska), platí norma spisovného jazyka, která se řídí územ barcelonským (střední skupiny dialektů), a to i tehdy, když skutečná krajová realizace typu grafického přízvuku neodpovídá. Cizincům lze doporučit realizaci *e* nebo *o* podle grafického přízvuku (*é*, *ó* zavřené; *è*, *ò* otevřené). Ve slabikách, kde se přízvuk neznačí, se doporučuje respektovat pravidla kontextová a v případech, na které se tato pravidla nevztahují, je přípustná realizace obojí.

II.1.1.2.1 KONTEXTOVÁ PRAVIDLA REALIZACE PŘÍZVUČNÝCH VOKÁLŮ

a) **Zavřené** se realizují přízvučné samohlásky před nevyslovovaným koncovým *-r*, zejména v infinitivech, ale také například v syntetických komparativech. V koncové pozici před etymologickým *-n*, které ve vývoji zaniklo, je vodítkem ostrý grafický přízvuk.

ser [lʃe] ,být‘; *millor* [miˈllo] ,lepší‘ / ,lépe‘, *pitjor* [piˈdʒo] ,horší‘ / ,hůře‘, *major* [məˈʒo] ,větší‘ / ,starší‘, *menor* [məˈno] ,menší‘ / ,mladší‘, *anterior* [ənˈtəriˈo] ,přední‘, *inferior* [inˈfəriˈo] ,nižší‘, *posterior* [puʒˈtəriˈo] ,pozdější‘, *superior* [suˈpəriˈo] ,vyšší‘, *ulterior* [uɫˈtəriˈo] ,poslední‘ (ale *flor* [ˈflo] ,květina‘); *cançó* [kənˈlɔ] ,píseň‘, *condició* [kuɲdiˈɟiˈo] ,podmínka‘, *preparació* [prəpəˈrəsiˈo] ,precaució [prəkauˈɟiˈo] ,opatrnost‘, *pretensió* [prətɛnˈɟiˈo] ,úmysl‘ atd.

b) **Otevřené** se realizují přízvučné samohlásky před [t] nebo [ɣ] zavírajícími slabiku, v sestupných diftonzích *eu*, *ei*, *oi* a v koncovém *-o* většiny jednoslabičných slov:

cert [lʃɛrt] ,jistý‘, *gerd* [ˈzɛrt] ,spanilý‘, *perdre* [ˈpɛrdɾə] ,ztratit‘, *hivern* [iˈβɛrn] ,zima‘, *perla* [ˈpɛrlə] ,perla‘, *verb* [ˈbɛrp] ,sloveso‘, *verd* [ˈbɛrt] ,zelený‘, *Vicent* [biˈɟɛn] ,Vincenc‘; *deu* [ˈdɛu] ,dluží‘ / ,má‘ (dělat), *fideu* [fiˈdɛu] ,nudle‘, *museu* [muˈzɛu] ,muzeum‘, *peu* [ˈpɛu] ,noha‘, *preu* [ˈpɛu] ,cena‘, *manlleu* [mənˈlɛu] ,výpůjčka‘, *teula* [ˈtɛuɫə] ,taška‘ (výjimky: *breu* [ˈbrɛu] ,krátký‘, *greu* [ˈgrɛu] ,vážný‘, *meu* [ˈmɛu] ,můj‘, *neu* [ˈnɛu] ,snih‘ atd.)
deure [ˈdɛuɾə] ,dlužit‘ / ,mít (dělat)‘, *creure* [ˈkreuɾə] ,věřit‘, *beure* [ˈbeuɾə] ,pít‘, *veure* [ˈbeuɾə] ,vidět‘, *cloure* [ˈklouɾə] ,zavít‘, *coure* [ˈkouɾə] ,svědit‘, *moure* [ˈmouɾə] ,hýbat‘, *ploure* [ˈplouɾə] ,pršet‘, *aprendre* [əˈpɛndɾə] ,naucit se‘, *dependre* [dɛˈpɛndɾə] ,záviset‘, *desprendre* [dɛʒˈpɛndɾə] ,utratit‘, *vendre* [ˈbɛndɾə] ,prodat‘
atleta [ətˈlɛtə] ,atlet‘, *Josep* [ʒuˈzɛp] ,Josef‘, *estret* [ɛʒˈtɾɛt] ,úzký‘, *fred* [ˈfrɛt] ,chladný‘, *sec* [ˈsɛk] ,suchý‘, *cabell* [kəˈβɛɫ] ,vlás‘, *tres* [ˈtɾɛʒ] ,tři‘, *cos* [ˈkɔʒ] ,tělo‘, *gros* [ˈgrɔʒ] ,tlustý‘, *os* [ˈɔʒ] ,kost‘, *tros* [ˈtɾɔʒ] ,kus‘, *abella* [əˈβɛɫə] ,včela‘
Antoni [ənˈtɔni] ,Antonín‘; *bresca* [ˈbrɛʒkə] ,plásten‘, *cadena* [kəˈðɛnə] ,řetěz‘, *cella* [ˈsɛɫə] ,obočí‘, *elogi* [əˈloʒi] ,chvála‘, *orella* [uˈɾɛɫə] ,ucho‘; *ple* [ˈplɛ] ,plný‘
Alcoi [əlˈkoi] (název pohoří), *almoina* [əlˈmoinə] ,almužna‘, *boira* [ˈboiɾə] ,bóra‘, *heroi* [əˈroi] ,hrdina‘, *bou* [ˈbou] ,vůl‘, *dijous* [diˈʒouʒ] ,čtvrtek‘, *nou* [ˈnou] ,nový‘ / ,devět‘, *ou* [ˈou] ,vejce‘, *prou* [ˈprɔu] ,dost‘
bo [ˈbo] ,dobrý‘, *coll* [ˈkol] ,krk‘, *do* [ˈdo] ,nota c‘, *jo* [ˈʒo] ,já‘, *prop* [ˈprɔp] ,blízký‘, *so* [ˈso] ,zvuk‘, *tro* [ˈtɾo] ,hrom‘, *ço* [ˈʒo] ,to‘, *cosa* [ˈkɔʒə] ,věc‘, *llosa* [ˈlɔʒə] ,kachel‘, *nosa* [ˈnoʒə] ,obtěžování‘, *rosa* [ˈɾɔʒə] ,růže‘, *prosa* [ˈprɔʒə] ,próza‘
confort [kunjˈfɔrt] ,pohodlí‘ / ,útěcha‘, *conhort* [kuˈnɔrt] ,útěcha‘ *consort* [kunˈsɔrt] ,druh‘, *fort* [ˈfɔrt] ,silný‘, *hort* [ˈɔrt] ,sad‘, *import* [imˈpɔrt] ,dovoz‘, *mort* [ˈmɔrt] ,smrt‘, *sort* [ˈsɔrt] ,osud‘ / ,štěstí‘, *suport* [suˈpɔrt] ,podpora‘, *tort* [ˈtɔrt] ,smola‘ / ,křivý‘, *horta* [ˈɔɾtə] ,zahrada‘, *porta* [ˈpɔɾtə] ,dvěře‘, *giravolt* [ʒiɾəˈβɔlt] ,obrat‘, *revolt* [ɾəˈβɔlt] ,obrácení‘, *revolta* [ɾəˈβɔltə] ,revolta‘, *absoldre* [əpˈsɔldɾə] ,zprostit viny‘, *doldre* [ˈdɔldɾə] ,bolet‘, *molldre* [ˈmɔldɾə] ,mlít‘, *resoldre* [ɾəˈsɔldɾə] ,rozhodnout‘, *compondre* [komˈpɔndɾə] ,složit‘, *correspondre* [kuɾɛʒˈpɔndɾə] ,odpovídat‘, *pondre* [ˈpɔndɾə] ,položít‘, *tondre* [ˈtɔndɾə] ,ostříhat‘

albercoc [əɫbərˈkɔk] ,meruňka°, *foc* [ˈfɔk] ,oheň°, *groc* [ˈgrɔk] ,žlutý°, *loca* [ˈlɔkə] ,kvočna°, *oca* [ˈɔkə] ,husa°, *roca* [ˈrɔkə] ,skála°, *carxofa* [kərˈʃɔfə] ,artyčok°, *estrofa* [əʃˈtrɔfə] ,strofa°, *boig* [ˈbɔj] ,blázen°, *roig* [ˈrɔj] ,rudý°, *boja* [ˈbɔʒə] ,bláznivá°, *roja* [ˈrɔʒə] ,rudá°, *bunyol* [buˈɲɔl] ,kobilha°, *consol* [kunˈsɔl] ,útěcha°, *dol* [ˈdɔl] ,žal°, *vol* [ˈbɔl] ,let°, *cassola* [kəˈsɔlə] ,kastrol°, *escarola* [əʒkəˈrɔlə] ,čekanka°, *escola* [əʒˈkɔlə] ,škola°, *pistola* [piʃˈtɔlə] ,pistole°, *sola* [ˈsɔlə] ,podrážka°
brossa [ˈbrɔʒə] ,štetka°, *carrossa* [kərˈrɔʒə] ,kočár°
cost [ˈkɔʃt] ,náklad°, *import* [imˈpɔrt] ,dovoz°, *pressupost* [prɛʒuˈpɔʃt] ,rozpočet°, *rebot* [rɛˈbɔʃt] ,spižirna°; *costa* [ˈkɔʃtə] ,pobřeží°, *crosta* [ˈkrɔʃtə] ,kůra°, *posta* [ˈpɔʃtə] ,pošta°
clot [ˈklɔt] ,výmol°, *dot* [ˈdɔt] ,věno°, *got* [ˈgɔt] ,sklenice°, *ninot* [niˈnɔt] ,panák°
cabota [kəˈbɔtə] ,hlavička hřebíku°, *granota* [grəˈnɔtə] ,žába° / ,kombinéza°, *nota* [ˈnɔtə] ,známka°, *pilota* [piˈlɔtə] ,míček°, *pota* [ˈpɔtə] ,noha°
cor [ˈkɔr] ,srdce°, *dona* [ˈdɔnə] ,žena°, *flor* [ˈflɔ] ,květina°, *or* [ˈɔr] ,zlato°, *prova* [ˈprɔβə] ,důkaz°, *plor* [ˈplɔ] ,pláč°, *roba* [ˈrɔβə] ,prádlo°, *roda* [ˈrɔðə] ,kolo°

Ale zavřené [ɫo] mají:

forma [ˈformə] ,forma°, *cort* [ˈkɔrt] ,dvůr°, *molt* [ˈmɔlt] ,velmi°, *escolta* [əʒˈkɔltə] ,eskorta°, *fondre* [ˈfɔndrə] ,tavit°; *boc* [ˈbɔk] ,kozel°, *boca* [ˈbɔkə] ,ústa°, *estoig* [əʃˈtɔj] ,pouzdro°, *gola* [ˈgɔlə] ,hrdlo°, *soroll* [ʒuˈrɔl] ,hluk° / ,šramot° aj.

Zavřené [e] se vyslovuje v adverbialním sufixu *-ment*.

alegrement [əˈlɛɣrəˈmɛn] ,vesele°, *expressament* [əʒprɛʒəˈmɛn] ,výslovně°

Nejednotná je i redukce nepřízvučných vokálů *a*, *e*, *o*. Většinovým principem je vyslovovat nepřízvučné *a*, *e* jako středové střední [ə], nepřízvučné *o* jako vysoké zadní [u]. V některých kontextech však k redukci nedochází:

a) ve spojení [ea]:

– s nepřízvučným *e* ve spojení [ea], [ɛa]:

cinéasta [ʃineˈaʃtə] ,filmový režisér°, *crear* [kreˈa] ,stvořit°/ ,vytvořit°, *teatre* [teˈatre] ,divadlo°, *real* [rɛaˈl] ,skutečný°

b) ve spojení [eə]:

aleatori [əleəˈtori] ,přelétavý°/ ,nepodstatný°, *àrea* [ˈareə] ,zóna°/ ,oblast°, *creació* [kreəʒiˈo] ,stvoření°/ ,výtvor°, *nàusea* [ˈnauzeə] ,odpornost°/ ,hnus°, *teatret* [teəˈtret] ,divadélko°, *realisme* [rɛəˈlizmə] ,realismus°, *àurees* [ˈaureəs] ,zlaté° f. pl., *nàusees* [ˈnauzeəs] ,hnusy°, *pàncrees* [ˈpaŋkreəs] ,slinivky°

– s přízvučným *e* před *a*: [ˈleə], [ˈɛə]:

alineà [əliˈneə] ,řadí°, od *alinear* [əlineˈa] ,seřadit°; *crea* [ˈkreə] ,tvoří°, od *crear* [kreˈa] ,tvořit°

– ve spojení *ee* s druhým *e* přízvučným [eˈe] / [ɛˈe]:

alineem [əlineˈɛm] ,řadíme°, *alineés* [əlineˈɛʃ] ,abych seřadil°; *anorreem* [ənuˈreˈɛm] ,ničíme°, *anorreéssim* [ənuˈreˈɛʃim] ,abychom zničili°

V protonickém postavení je však [əə]:

neerlandès [nɛərɫəŋ¹dɛs] ‚nizozemský‘, *sobreentès* [sɔbrɛəŋ¹tɛs] ‚rozumějící se‘; *reaparèixer* [rɛəpə¹rɛʃə] ‚znovu se objevit‘

II.1.2 KATALÁNSKÝ KONSONANTISMUS

II.1.2.1 KONSONANTY OBECNĚ

Konsonanty neboli souhlásky (*consonants*) jsou hlásky šumové (méně pravidelné kmity než u samohlásek). Šum vzniká vibrací vzduchu, způsobenou vibrací hlasivek (hlas) a modifikovanou vibrací artikulačních orgánů. Tradičně se pod konsonanty zahrnují nejen vlastní konsonanty šumové (s nepravidelnými kmity), nýbrž i hlásky s kmity poměrně pravidelnými, známé jako likvidy, nazály, aproximanty a glidy. Spolu s hláskami tónovými (samohláskami) vytvářejí slabiku.

Artikulace konsonantů je simultánní realizací čtyř distinktivních rysů: místa artikulace, způsobu artikulace, zapojení hlasivek a zapojení dutin.

1. místo artikulace (labiály = retné, dentály = zubné, alveoláry = dásňové, palatály = tvrdopatrové, veláry = měkkopatrové, laryngály = hrtanové)

Výdechovému proudu se staví do cesty překážka tvořená buď rty (artikulační orgány aktivní, pohyblivé) nebo tím, že se jazyk (aktivní artikulační orgán) přimkne nebo přiblíží k některému místu v dutině ústní (pevnému, pasivnímu artikulačnímu orgánu).

a) Konsonanty labiální (retné)

- α) **konsonanty bilabiální** (obouretné: tvořené oběma rty: /p/, /b/ s aproximantně frikativní variantou [β], znělá nazální okluziva /m/ s labiodentální variantou [m])
- β) **konsonanty labiodentální** (retozubné: tvořené mezi dolním rtem a horními řezáky: /f/)

b) Konsonanty dentální (zubné: tvořené jazykem a zuby) zahrnují v katalánštině

- **addentální okluzivy** /t/, /d/ s interdentální aproximantní variantou [ð]. České a slovenské *t*, *d* jsou alveolární. Při addentální artikulaci vytváří přední část jazyka závěr tím, že se zezadu opře o horní řezáky.

c) Konsonanty alveolární (tvořené jazykem a alveolami = horními dásňovými hrbolky). Podle části jazyka, která se účastní artikulace, se alveoláry dělí na:

- **konsonanty apikoalveolární** (přední část špičky jazyka proti alveolám): [ʃ], [ʒ]
- **konsonanty koronoalveolární** (horní část špičky jazyka proti alveolám): [tʃ], [dʒ], [tʃ], [dʒ]
- **konsonanty predorsoalveolární** (přední část hřbetu jazyka proti alveolám): české [ʃ], [ʒ], [tʃ], [dʒ], slovenské [dʒ]

- **konzonanty postdorsoalveolární** (špička jazyka proti alveolám, zadní část hřbetu jazyka proti měkkému patru)

V katalánštině existují tyto alveoláry:

- α) alveolární sonóry /r/, /r/, /l/
- β) apikoalveolární sykavky /s/, /z/
- γ) koronoalveolární sykavky /ʃ/, /ʒ/, /tʃ/, /dʒ/

d) Konzonanty palatální (tvořené jazykem a tvrdým patrem) zahrnují v katalánštině:

- α) sonóry /λ/, [λ]
- β) sonantu /j/
- γ) palatální glidy (vyslov [ˈglajdi]): polosouhláskový jod [j] a polosamohláskový jod [i̯]. Název *jod* pochází od názvu písmene *j* v hebrejské abecedě.

e) Konzonanty velární (tvořené zadní částí jazyka a měkkým patrem) zahrnují v katalánštině okluzivy /k/, /g/ s aproximantní variantou [ɣ] a labiovelární glidy /w/, /u/ (polosouhláskové a polosamohláskové wau). Název *wau* pochází od názvu písmene *w* v hebrejské abecedě.

f) Konzonanty laryngální (hrdelní) tvořené přímo v hlasivkách (české a slovenské *h*).

2. způsob artikulace (okluzivy = ražené, frikativy = třené, afrikáty = kombinace ražených a třených; laterální frikativy, vibranty)

V artikulaci hlásek se rozlišují tři fáze: intenze, tenze a detenze.

- **intenze** (nasazení): aktivní artikulační orgán (jazyk) se přitiskne k orgánu pasivnímu (některé části dutiny ústní) a vytvoří závěr nebo úžinu.
- **tenze** (vlastní artikulace): výdechový proud rozráží závěr nebo se prodírá úžinou, čímž vytváří modifikovaný zvuk (hlásku).
- **detenze** (závěr): aktivní artikulační orgán opouští pozici a přechází k artikulaci další hlásky).

Podle způsobu artikulace se souhlásky dělí na:

- a) okluzivy** (souhlásky ražené): aktivní artikulační orgán se přitiskne k pasivnímu a výdechový proud tuto překážku rozráží, čímž způsobuje explozi.
- b) frikativy** (souhlásky třené): aktivní orgán se k pasivnímu jen těsně přiblíží a vytvoří úžinu, kterou se výdechový proud prodírá.

Okluzivy jsou **hlásky okamžité** (nedají se prodloužit), frikativy jsou **hlásky trvací** (dají se prodloužit).

- c) afrikáty** (semiokluzivy) začínají jako okluzivy (intenze), v průběhu tenze se závěr mění v úžinu, takže koncová fáze (detenze) je frikativní. Pro své okluzivní nasazení (intenzi) patří afrikáty ke konzonantům okamžitým.

- d) **laterály** (suhlásky bokové) se vyznačují artikulací frikativní, při níž se hrot jazyka dotýká horních alveol, boky jazyka se svěsí dolů a výdechový proud uniká po stranách. Prostor nad jazykem je tak veliký, že v něm může rezonovat sloupec vzduchu, proto jsou laterály vždy znělé a spolu s vibranty stojí na přechodu mezi konsonanty a vokály. U laterály /l/ je pozoruhodné to, že při její artikulaci se hrot jazyka opírá o alveoly a prudce tuto pozici opustí (což je rys okluzivní), výdechový proud však uniká po stranách jazyka, které se svěsí (což je rys frikativní). Výsledná realizace je tedy zároveň okluzivní i frikativní. Akusticky však je frikativnost primární. Jako všechny frikativy se i laterály dají prodloužit (jsou souhláskami trvacími).
- e) **vibranty** jsou hlásky, které (v katalánštině) vznikají kmitáním špičky jazyka proti alveolám. V katalánštině existuje **vibranta jednokmitová** [r] (*aproximant bategant*) a **vibranta vícekmitová** [r̄] (2–4 kmity, *aproximant vibrant*). České a slovenské [r] je dvoukmitové.

Laterály a vibranty tvoří skupinu znělých hlásek, kterým se říká **likvidy**. Jejich charakteristickým rysem je to, že (podobně jako nazály) nemají neznělé protějšky.

Laterály + vibranty = likvidy

3. zapojení hlasivek (konsonanty znělé :: neznělé)

Při artikulaci znělých konsonantů hlasivky vibrují, při artikulaci neznělých nevibrují.

Většina konsonantů tvoří **korelační páry znělosti** (p :: b, t :: d, k :: g, s :: z, [ʃ] :: [ʒ], [tʃ] :: [dʒ], [tʃ] :: [dʒ]); ty hlásky, které mají jen znělou výslovnost (likvidy, nazály a glidy), vytvářejí přechodné pásmo mezi vlastními (šumovými) konsonanty a vokály.

4. zapojením rezonančních dutin (konsonanty orální :: nazální)

Při artikulaci orální měkké patro uzavírá dutinu nosní a vzduch vibruje jen v dutině ústní; při artikulaci **nazální** výdechový proud vibruje v dutině ústní i v dutině nosní. Všechny nazály v katalánštině jsou okluzivní, ale mohou se realizovat také **implozivně** (jazyk už zaujímá pozici pro artikulaci další hlásky, ale dutina nosní rezonuje v rámci artikulace předcházející nazály.)

Při artikulaci sonór vibruje sloupec vzduchu jednak v přední části dutiny ústní (před jazykem – dutina se může zvětšit labializací), jednak v dutině hrdelní a zároveň v zadní části dutiny ústní (za jazykem). To mají společné sonóry s vokály. Proto se v češtině a slovenštině mohou stávat oporou slabiky (jsou slabikotvorné): *prst*, *plst*, *sedm*, *Heydn*, a ve slovenštině mohou být dokonce dlouhé: *křv*, *krev*[˘], *tík*, *hňup*[˘].

Každou souhlásku charakterizují uvedené čtyři artikulací rysy. Např. [p] je neznělá bilabiální okluziva orální; [m] je znělá bilabiální okluziva nazální; [t̪] je neznělá koronoalveolární afrikáta orální (nelabializovaná); [d̪] je znělá koronoalveolární afrikáta orální (nelabializovaná) atd.

Nazály (/m/, [m], /n/, [n], /ŋ/, [ŋ]) a likvidy, (/l/, /r/, /r̄/), které nemají neznělé protějšky, tvoří skupinu sonór.

Likvidy + nazály = sonóry

Sonóry + glidy vytvářejí skupinu sonant.

Sonóry + glidy = sonanty

Na vlastní hranici mezi souhláskami a samohláskami stojí glidy.

Glidy = semivokály + semikonsonanty

Glidy [l̥glajdi] jsou semivokály ([i], [u]) a semikonsonanty ([j], [w]), tedy vlastně neslabičné realizace vysokých samohlásek (jakožto součástí diftongů). Ze všech konsonantických hlásek mají glidy nejbližší k vokálům, což se projevuje i na akustickém spektru v sonagramech. Glidy nemají plně rozvinutou vokalickou složku, ale chybí jim složka šumová, charakteristická pro vlastní konsonanty. **Realizace polosouhláskové** (semikonsonantické) charakterizuje artikulační pohyb od souhláskové zavřenosti k samohláskové otevřenosti (<) **Realizace polosamohláskové** (semivokalické) charakterizuje artikulační pohyb od samohláskové otevřenosti k souhláskové zavřenosti: (>).

II.1.2.2 PODSYSTÉM KATALÁNSKÝCH KONSONANTŮ

Podsystém katalánských konsonantů se do značné míry podobá podsystému konsonantů španělských s tím rozdílem, že katalánština nemá foném /x/ a interdentalní /θ/, má však složitěji diferencované sykavky (které ve španělštině splynuly ve veláru /χ/).

Tab. 2 Přehled konsonantů současně spisovné katalánštiny

Způsob artikula- lace a zapojení rezon. dutin	Místo artikulace a zapojení hlasivek													
	Bilabiály		Labio- dentály		Dentály		Alveoláry		Palatály		Veláry		Laryngály	
Okluzivy	or.	p	b			t	d					k	g	
	naz		m	(m)		(n)		n		ɲ		(ŋ)		
Frikativy	or.	(β)	f	(v)		(ð)	s	z	ç	j		(ʎ)		(h)
Afrikáty	or.	p̄f					t̄s	d̄z	t̄j	d̄ʎ				
Laterály	or.							l		ʎ				
Vibranty	or.							r						
Glidy	or.									j/ɨ		ɨ		

Závorky označují poziční varianty fonémů. Ve shodě s romanistickou tradicí rozlišují polosouhláskové a polosamohláskové jody (j, ɨ) a wau (w, u).

II.1.2.2.1 CHARAKTERISTIKA KATALÁNSKÝCH KONSONANTŮ, SONANT A JEJICH VARIANT

1. Fonémy /b/, /d/, /g/ mají dvojí fonetickou realizaci: okluzivní a frikativní / aproxi-
mantní (jako ve španělštině).

/b/:

- **[b] znělá bilabiální okluziva orální** (realizace fonému /b/ na počátku taktu nebo uvnitř taktu po nazále, psáno *mb / ny*)
Barcelona [bərsə^hlonə], *també un canvi* [təm^hbe uŋ^h kambi], také nějaká změna⁴
- **[β] znělá bilabiální aproximanta orální (relaxovaná)**
la borsa de Barcelona [lə^hβorsəðə^hβərsə^hlonə], *barcelonská burza*⁴, *la teva voluntat* [lə^hteβəβu-
luŋ^htat], *tvoje vůle*⁴

/d/:

- **[d] znělá addentální okluziva orální** (na počátku taktu nebo uvnitř taktu po nazále nebo po [l])
donar [du^hna], *dát*⁴, *Andorra* [əŋ^hdo^hrə]
- **[ð] znělá interdentální aproximanta orální (relaxovaná)**
cadira [kə^hðirə], *židle*⁴, *cada dia* [kəðə^hðiə], *každý den*⁴

/g/:

- **[g] znělá velární okluziva orální** (na počátku taktu nebo uvnitř taktu po nazále)
govern [gu^hβern], *vláda*⁴, *el tango* [ə^hl^htaŋgu], *tango*⁴, *algú* [ə^hl^hgu], *nějaký*⁴
- **[ɣ] znělá velární aproximanta orální (relaxovaná)**
Praga [l^hpraxə], *Praha*⁴, *Sagunt* [sə^hl^hɣun], *Sagunto*⁴, *algun belga* [ə^hl^hgum^hbelɣə], *nějaký Belgičan*⁴

Frikativní varianty se fonologicky chovají jako **aproximanty** (jejich spektrum na sona-
gramu přesahuje do spektra sousední samohlásky).

Foném /b/ má navíc dvojí grafickou reprezentaci: *b* nebo *v*.

beure [l^hbe^hurə], *pít*⁴:: *veure* [l^hbe^hurə], *vidět*⁴, *la seva ceba* [lə^hseβə^hseβə], *jeho/její cibule*⁴

2. Spojení *ca, co, cu, cr* se vyslovuje jako [ka], [ko], [ku], [kr]:

camisa [kə^hl^hmizə], *košile*⁴, *racó* [rə^hl^hko], *kout*⁴, *cultura* [ku^hl^hturə], *kultura*⁴, *cridar* [kri^hða],
*volat*⁴

3. Spojení *ce, ci* se vyslovuje jako [se], [si] (stejně jako psané *se, si*):

cel [l^hse^hl], *nebe*⁴, *cicle* [l^hsiklə], *cyklus*⁴

4. Spojení *ga, go, gu, gr* se vyslovuje jako [gə], [gɔ], [gɯ], [gr] nebo (podle hláskového
kontextu) jako aproximantní [ɣə], [ɣɔ], [ɣɯ], [ɣr]:

gos [l^hgɔs], *pes*⁴, *gust* [l^hgust], *potěšení*⁴, *greix* [l^hgreɪʃ], *tuk*⁴; *Praga* [l^hpraxə], *vagó* [bə^hl^hɣo],
*vagon*⁴, *agut* [ə^hl^hɣut], *ostrý*⁴, *agressió* [əɣrəsi^hl^ho], *agrese*⁴

5. Spojení *ge, gi* se vyslovuje jako [ʒe] / [ʒɛ] / [ʒə]; [ʒi]:

gener [ʒəˈne], ,leden‘, (*la*) *gent* [ˈʒen], ,lidé‘, *girar* [ʒiˈra], ,kroužit‘ / ,točit se‘, *imaginar* [iməʒiˈna], ,představit si‘

6. Spojení *ja, jo, ju* se vyslovuje jako [ʒa], [ʒo] / [ʒə], [ʒu]:

ja [ˈʒa], ,už‘, *jo* [ˈʒo], ,já‘, *jornada* [ʒurˈnaðə], ,den‘, *ajudar* [əʒuˈða], ,pomoci‘

7. Spojení *tja, tjo, tju* se vyslovuje jako [dʒa], [dʒo] / [dʒə], [dʒu]:

mitjà [miˈdʒa], ,poloviční‘, *la lletjor* [ləˈləˈdʒo], ,ošklivost‘, *pitjor* [piˈdʒo], ,horší‘

8. Spojení *tge, tgi* se vyslovuje jako [dʒɛ] / [dʒɛɛ] / [dʒə]; [dʒi]:

metge [ˈmeɔdʒə], ,lékař‘, *imatge* [iˈmaɔdʒə], ,obraz‘ / ,představa‘, *heretgia* [əɾəˈdʒiə], ,kacířství‘, *paisatgista* [ˈpəiʒəˈdʒiʂtə], ,krajinář‘

9. Spojení *xa, xo, xu, xe, xi* se vyslovuje jako [ʃa], [ʃo] / [ʃə], [ʃu], [ʃɛ] / [ʃɛ / ʃə], [ʃi]:

xarxa [ˈʃaʃə], ,sít‘, *xacal* [ʃəˈkaɫ], ,šakal‘, *xerrar* [ʃəˈra], ,povídat (si)‘, *xic* [ʃik], ,malý‘, *xiulet* [ʃiuˈlet], ,pískání‘ / ,písknutí‘, *carxofa* [kəɾˈʃəfə], ,artyčok‘, *xufla* [ˈʃuflə], ,šáchor‘, *xut* [ʃut], ,kopnutí (do míče)‘ / ,výkop‘

10. Spojení *ix* před samohláskou nebo na konci slova se vyslovuje jako [ʃ]:

caixa [ˈkaʃə], ,krabice‘, *peix* [ˈpeʃ], ,ryba‘, *coix* [ˈkoʃ], ,chromý‘, *moix* [ˈmoʃ], ,kočka‘, *fluix* [ˈfluʃ], ,volný‘

11. Koncové *-ig* se vyslovuje jako $-[i\gamma]$, nepředchází-li mu samohláska; pokud mu předchází samohláska, vyslovuje se jako $[i\gamma]$ (*i* se stává němým):

mig [ˈmi\gamma], ,poloviční‘, *desig* [dɔˈzi\gamma], ,přání‘ :: *faig* [ˈfa\gamma], ,dělám‘, *boig* [ˈbo\gamma], ,blázen‘, *goig* [ˈgo\gamma], ,potěšení‘, *roig* [ˈro\gamma], ,rudý‘, *vaig* [ˈba\gamma], ,jdu‘, *veig* [ˈbe\gamma], ,vidím‘

12. Koncové *r* se vyslovuje jen v několika málo slovech:

amor [əˈmoɾ], ,láska‘, *cor* [ˈkoɾ], ,srdce‘, *far* [ˈfaɾ], ,maják‘, *mar* [ˈmaɾ], ,moře‘, *sospir* [sɔsˈpiɾ], ,povzdech‘, *tesor* [tɾəˈsoɾ], ,poklad‘

Slovník Alcover–Moll (jediný, který důsledně informuje o výslovnosti) uvádí také:

futur [fuˈtuɾ], ,budoucí‘ a *actor* [əkˈtoɾ], ,herec‘

Koncové *-r* se nevyslovuje v infinitivech, pokud nenásleduje nepřízvučné (klitické) zájmeno nebo příslovce:

anar [əˈna], ,jít‘, *cantar* [kəŋˈta], ,zpívat‘, *dormir* [durˈmi], ,spát‘, *dur* [ˈdu], ,něst‘, *girar* [ʒiˈra], ,točit se‘, *parlar* [pəɾˈla], ,mluvit‘, *tenir* [təˈni], ,mít‘, *preparar* [prəpəˈra], ,připravit‘, *llegir* [ləˈʒi], ,číst‘, *saber* [səˈβɛ], ,vědět‘, *sentir* [sənˈti], ,cítit‘, *voler* [buˈle], ,chtít‘, *beure* [ˈbeuɾə], ,pít‘, *conèixer* [kuˈneʃə], ,znát‘, *córrer* [ˈkoɾə], ,běžet‘, *créixer* [ˈkreʃə], ,růst‘, *nèixer* [ˈneʃə], ,narodit se‘, *parèixer* [pəˈɾeʃə], ,vypadat‘ / ,zdát se‘, *viure* [ˈbiuɾə], ,žít‘

ale:

anar-hi [ə¹nari] ,jít tam⁺, *cantar-la* [kəŋ¹taɾlə] ,zazpívát ji⁺, *dormir-hi* [duɾ¹miri] ,spát tu/tam⁺, *dur-los* [ˈduɾlus] / *dur-les* [ˈduɾləs] ,nést je⁺, *llegir-lo* [lə¹ʒiɾlu] ,číst jej⁺, *parlar-ne* [pəɾ¹laɾnə] ,mluvít o tom⁺, *preparar-ho* [prəpə¹raɾu] ,připravít to⁺, *saber-ho* [səβeɾu] ,vědět to⁺, *sentir-ho* [səŋ¹tiru] ,cítít to⁺, pocít⁺ovat to⁺, *tenir-la* [tə¹nirlə] ,mít ji, *voler-los* [bu¹leɾlus] / *voler-les* [bu¹leɾləs] ,chtít je⁺

beure-lo [ˈbeuɾəlu] ,vypít jej⁺, *córrer-hi* [ˈkoɾɾəri] ,běžet tam⁺, *néixer-los* [ˈneʃeɾlus] ,narodít se jim⁺, *viure-hi* [ˈbiuɾəi] ,žít tam⁺

Koncové -r se nevyslovuje také v koncovkách syntetických komparativů (-o je tu zavřené).

millor [mi¹ˈlo] ,lepší⁺, *major* [ma¹ˈʒo] ,starší⁺, *anterior* [əntəɾi¹o] ,dřívější⁺, *inferior* [imfəri¹o] ,nižší⁺, *superior* [supəri¹o] ,vyšší⁺, *posterior* [puʃtəri¹o] ,pozdější⁺, *ulterior* [ultəri¹o] ,další⁺

a v sufixech -ar, -er, -or (-tor, -dor), kde rovněž zavírá koncové -e, -o:

alzinar [əɫzi¹na] ,dubina⁺ / ,doubrava⁺, *les Illes Balears* [le¹ʒiˌləs bəleˈaɫs] ,Baleárské ostrovy⁺, *ametller* [əmə¹ˈle] mandlovník⁺, *carrer* [kə¹ɾe] ulice⁺, *colomar* [kulu¹ma] holubník⁺, *conseller* [kunsə¹ˈle] ,radní⁺, *darrer* [də¹ɾe] ,poslední⁺, *ferrer* [ˈfeɾe] ,kovář⁺, *galliner* [gəli¹ne] ,kurník⁺, *doctor* [duk¹to] ,doktor⁺, *escriptor* [əskɾip¹to] ,spisovatel⁺, *productor* [pruduk¹to] ,výrobce⁺, *seductor* [səduk¹to] ,svůdce⁺, *tractor* [tɾək¹to] ,traktor⁺, *traductor* [tɾəduk¹to] ,překladatel⁺ apod. *calor* [ka¹lo] ,teplo⁺, horko⁺, *espulsadors* [əsɫulsə¹ðos] ,ometač prachu⁺, *negror* [nə¹ɣro] ,černost⁺, *pintor* [piŋ¹to] malíř⁺, *professor* [prufe¹ˌsɔ] ,profesor⁺

ahir [ə¹i] ,včera⁺, *clar* [ˈkla] ,jasný⁺, *flor* [ˈflo] ,květina⁺

V některých slovech se *r* nevyslovuje z důvodů disimilačních (je-li *r* v sousední slabice).

arbre [ˈaβɾə] ,strom⁺ – *arbret* [əβ¹ɾet] ,stroměček⁺, *prendre* [ˈpɾɛŋdɾə] ,brát⁺, *aprendre* [ə¹pɾɛŋdɾə] ,naučit se⁺, *comprendre* [kum¹pɾɛŋdɾə] ,chápat⁺, *emprendre* [əm¹pɾɛŋdɾə] / [əm¹pɾɛŋdɾə] ,podnikat⁺, *sorprendre* [sɔɾ¹pɾɛŋdɾə] ,překvapit⁺ apod.

U slovesa *desprendre* [dəs¹pɾɛŋdɾə] ,oddělit se⁺ je doporučena výslovnost bez disimilace kvůli odlišení od slovesa *despendre* [dəspɛŋdɾə] ,utrátit⁺.

-s- mezi samohláskami se vyslovuje jako znělé apikoalveolární [z]:

casa [ˈkaʒə] ,dům⁺, *rosa* [ˈɾəʒə] ,růže⁺, *infantesa* [imfəŋ¹teʒə] ,dětství⁺

-ss- mezi samohláskami se vyslovuje jako apikoalveolární neznělé [s].

passar [pə¹sa] ,projít⁺, *ossos* [ˈosus] ,medvědi⁺, *gossos* [ˈgosus] ,psi⁺, *massa* ,příliš⁺

Ve skupině tří konsonantů se neznělá okluziva [p], [k] uprostřed nevyslovuje:

temps [ˈtɛms] ,čas⁺; *doncs* [ˈdoŋs] ,tedy⁺

Demonstrativum *aquest* se ve tvaru maskulina vyslovuje před konsonantem jako [ə¹ket] → *aquests* [ə¹ket̪s]

aquest pas [ə¹ket¹pas] ,tento krok⁺, *aquest senyor* [ə¹ket̪sə¹ɲo] ,tento pán⁺, *aquests passos* [ə¹ket̪s¹pasus] ,tyto kroky⁺, *aquests llibres* [ə¹ket̪z¹liβɾɛs] ,tyto knihy⁺, *aquests amics* [ə¹ket̪zə¹miks] ,tito přátelé⁺

Před vokálem je však v singuláru [ə^lkeʃt]:

aquest om [ə^lkeʃt^lɔm], tento jilm[‘] → *aquests oms* [ə^lkeʃt^lɔms], *aquest amic* [ə^lkeʃtə^lmik]
,tento přítel[‘] → *aquests amics* [ə^lkeʃt^ləmikɟ]

Ve tvaru feminina je vždy *aquesta* [ə^lkeʃtə] → *aquestes* [ə^lkeʃtəs].

aquesta dona [ə^lkeʃtə^lðonə], tato žena[‘] → *aquestes dones* [ə^lkeʃtəs^lðonəs], tyto ženy[‘], *aquesta unió* [ə^lkeʃtəuni^lo], tato jednota[‘], *aquestes cadires* [ə^lkeʃtəs^lkə^lðirəs], tyto židle[‘], *aquestes amigues* [ə^lkeʃtəs^lmiɣəs], tyto přítelkyně[‘]

II.1.2.2.2 FONOTAKTICKÁ PRAVIDLA

Fonotaktická pravidla jsou pravidla výslovnosti hlásek v kontaktu. To je významné na švu slov (na konci jednoho a na začátku druhého) uplatňují se však i uvnitř slova.

Na rozdíl od španělštiny se v katalánštině koncová neznělá frikativa a afrikáta sonorizuje (vyslovuje zněle) před každým slovem začínajícím samohláskou (jako ve slovenštině nebo v moravské češtině):

Koncové *-s*, *-ç* → *-[z]*, *-ts* → *-[dʒ]*:

És aquí [^lezə^lki]. ‚Je tady.[‘] – *Vols adaptar-te?* [^lbɔɫzəðəp^ltartə], ‚Chceš se přizpůsobit?[‘] – *Què és això?* [keʒə^lʃə], ‚Co je to?[‘] – *Soc feliç a casa.* [iʒokfə^llizə^lkazə], ‚Doma jsem šťastný.[‘] – *Ets aquí.* [iɛdʒə^lki], ‚Jsi tady.[‘] – *Ho pots entendre.* [u^lpɔdʒə^ltɛndrə], ‚To můžeš pochopit.[‘]

Záporná částice *no* před slovesem se vyslovuje i v nepřízvučném postavení nebo v postavení s vedlejším přízvukem jako [no]:

No ho coneç. [^lnoʊku^lnek], ‚Neznám to.[‘] – *No 'l coneix.* [^lnoʊku^lneɟ], ‚Nezná jej.[‘] – *No atendre més.* [^lnoʊtɛndrɛ^lmes], ‚Nebudu dál čekat.[‘] – *No obre.* [^lno^lɔbrə], ‚Neotvirá.[‘] – *No obrirà.* [^lnoʊbrɪ^lra], ‚Neotevře.[‘]

Předložka *de* se před vokálem eliduje, tj. ztrácí samohláskou, kterou v psané formě nahrazuje apostrof:

He d'anar-me'n. ‚Musím odejít.[‘] – *Hem d'anar-nos a casa.* ‚Musíme jít domů.[‘]

V otázce se po adverbium *on* vyslovuje před vokálem [t], které se však nepíše:

On és? [o^ltɛs], ‚Kde je?[‘] – *On anirem?* [o^lɔntɛni^lrɛm], ‚Kam pojedeme?[‘]

Výborné zobrazení artikulace katalánských hlásek lze najít na internetové adrese http://www.publicacions.ub.edu/revistes/phonica3/PDF/articulo_04.pdf

Hojnost cvičení k výslovnosti je v knize autorek BAU I GARAGALLO, Montserrat; PUJOL, Montserrat; RIUS I ESCUDÉ, Agnès. *Curs de pronunciació: Exercicis de correcció fonètica.* L'Abadia de Montserrat, 2007. Elektronická verze je dostupná na internetu <https://books.google.cz/books?id=xrvr-ShlEHewC&lpq=PP1&dq=isbn%3A8484159639&hl>

II.1.2.3 ARTIKULAČNÍ DETAILS ODLIŠUJÍCÍ KATALÁNSKOU VÝSLOVNOST OD ČESKÉ

a) Katalánské znělé okluzivy *b, d, g*, mají aproximantní varianty [β], [ð], [ɣ], realizované v intervokalické pozici nebo po konsonantu, příp. po likvidě [r]. Jejich aproximantní povaha je dána tím, že na sonagramech se jejich spektrum podobá spektru polosouhláskových a polosamohláskových realizací vysokých vokálů *i* a *u*.

b) Addentální okluzivy *t, d* se v katalánštině artikulují s jazykem za horními řezáky: *entendre* (naproti tomu české a slovenské *t, d* jsou okluzivy alveolární: *tendr, kapr*).

c) Sykavky *s* a *z* se v katalánštině realizují jako apikoalveolární frikativy [s̺], [z̺] (*passos* [ˈpas̺s̺] ‚kroky‘, *casa* [ˈkaza̺] ‚dům‘), zatímco v češtině a slovenštině jde o frikativy pre-dorsoalveolární ([s̠], [z̠]): *vosy* :: *vozy*.

d) Katalánské tupé sykavky, tj. frikativní [ʃ] a [ʒ] a afrikované [tʃ], [dʒ] nejsou tolik labializované jako české č, š, ž (labializace = zaokrouhlení a vysunutí rtů dopředu). Jazyk při jejich artikulaci není prohnutý konkávně (∩) v dolní části ústní dutiny jako v češtině, nýbrž konvexně (∪), takže se horní částí hrotu (koronou) zespodu dotýká horních alveol. Addentály *t, d* a sonory *n, l* v postavení před těmito tupými sykavkami nabývají palatálního zabarvení ([t̟], [d̟], [n̟], [l̟]), proto se katalánské [ʃ], [ʒ], [tʃ], [dʒ] fonologicky interpretují jako palatály.

[ʃ] je neznělá koronoalveolární frikativa orální nelabializovaná

[ʒ] je znělá koronoalveolární frikativa orální nelabializovaná

[tʃ] je neznělá koronoalveolární afrikáta orální nelabializovaná

[dʒ] je znělá koronoalveolární afrikáta orální nelabializovaná.

e) Katalánské [l] je napjatější než české – realizuje se s jazykem vyklenutým konvexně (∪), zatímco při artikulaci českého [l] je jazyk vyklenut konkávně (∩) a svalové napětí je menší než v katalánštině.

V slabičné detenzi (na konci slabiky před souhláskou nebo pauzou) se katalánské *l* realizuje velarizovaně jako [ɫ].

el vall [əˈβaɫ] ‚vodní příkop‘, *la vall* [laˈβaɫ] ‚údolí‘, *malalt* [məˈlaɫ] ‚nemocný‘

Jak apikoalveolární [l], tak palatální [ʎ] se v katalánštině mohou v intervokalické pozici zdvojovat (geminovat): graficky ll [ll], *ll* [ʎʎ]:

pala [ˈpaʎ] ‚lopata‘ :: *palladi* [pəˈllaði] ‚palladium‘ :: *palla* [ˈpaʎə] ‚sláma‘ :: *batlle* [ˈbaʎʎə] ‚starosta‘

f) Katalánština má dva druhy *r*, ale ani jedno se neshoduje s českým. Katalánské [r] je jednokmitové, [r̄] je dvou až čtyřkmitové. Naproti tomu české a slovenské [r] je dvoukmitové.

II.1.2.4 ARTIKULAČNÍ DETAILS ODLIŠUJÍCÍ KATALÁNSKOU VÝSLOVNOST OD KASTILSKÉ

- a) Systém vokálů je čtyřstupňový (španělština má systém třístupňový).
- b) Oproti španělštině nemá katalánština neznělou velární / uvulární frikativu /x/
- c) Zato má zachovány koronoalveolární sykavky /f/, /z/, /tʃ/, /dʒ/.
- d) Okluzivní realizace *b*, *d*, *g* je častější než v kastilštině (hlavně po souhláskách).
- e) Jednoduché *r* po předponě označuje silné [r̄] (ve španělštině se píše -rr-)
- f) Okluzivy se v slabičné detenzi realizují explozivně (ve španělštině jsou implozivní).

II.1.3 SUPRASEGMENTÁLNÍ PROSTŘEDKY

Obecně vzato se jimi rozumí soubor prostředků, které se navrstvují na segmentální fonémy a řetězce jejich fonetických realizací. Říká se jim také **prostředky prozodické** nebo **prostředky intonační**. První místo mezi nimi zaujímá **melodie**, tj. tónový průběh jednotlivých slabik v celku výpovědi. Dále sem patří hlasová intenzita, barva hlasu, napětí artikulačních svalů a relativní délka samohlásek.

Hlasová intenzita (spolu s tónovou výškou) je základem slovního přízvuku a výpovědního důrazu (prominence). Barva hlasu pomáhá identifikovat mluvčího, případně jeho duševní rozpoložení v době realizace výpovědi (možné jsou ovšem i různé záměrné stylizace). Artikulační napětí mluvidel, relativní kvantita přízvuchných vokálů a tempo řeči pomáhají identifikovat citový (emocionální) postoj k obsahu výpovědi. V podstatě každý duševní stav, který lze v jazyce pojmenovat, je možno vyjádřit také (méně přesně, ale zato bezprostředněji) intonací. Proto je melodie spolu s ostatními suprasegmentálními prostředky výrazovým prostředkem modalit.

II.1.3.1 RYTMICKÉ ČLENĚNÍ KOMUNIKÁTU

Z rytmického hlediska se komunikát (jazykové sdělení) člení do několika úseků.

II.1.3.1.1 PROMLUVOVÝ ÚSEK

(dříve skupina taktů) je rytmicko-melodická jednotka obsahující jednu myšlenku. Je to část sdělení (komunikátu) realizovaná mezi dvěma koncovými předěly (dierémy #). Vyznačuje se určitou melodií. Promluvový úsek se často kryje s výpovědí, ale obsáhlejší výpovědi (např. rozvětvená souvětí) mohou takových jednotek obsahovat několik.

#Et vaig esperar / una hora // i després / em vaig dir / que no vindries // i me'n vaig tornar / a casa.# ,Čekal jsem / na tebe hodinu // a pak jsem si řekl, / že už asi nepřiđeš, // a vrátil jsem

se / domů.´ [Et vaig esperar / una hora] // [i després / em vaig dir / que no vindries] // [i me'n vaig tornar / a casa].

= koncová pauza (vymezuje výpovědi)

// = delší pauza (vymezuje věty) v souvětí

/ = krátká nebo nezávazná pauza (vymezuje takty)

II.1.3.1.2 VÝPOVĚDNÍ ÚSEK

(dříve takt) je rytmické jednotka složená z jedné slabiky přízvučné, doplněné případně jednou nebo více slabikami nepřízvučnými. Výpovědní úsek složený z více než tří slabik mívá vedle hlavního přízvuku ještě přízvuk vedlejší. Hlavní přízvuk se v transkripci API značí jako [ˈ], vedlejší přízvuk jako [ɨ]:

#Et vaig esperar [əɖɪβaɖʒəspəˈɾa] ,čekal jsem na tebe´ / una hora [uˈnɔrə] ,(jednu) hodinu,´
// i després [i ðəsˈprɛs] ,a potom´ / em vaig dir [əmɪβaɖʒˈdi] ,jsem si řekl´, / que no vindries
[kəˈnoβiŋˈdriəs] ,že nepřijdeš´, // i em vaig tornar [iməmɪβaɖʒtuˈɾna] ,a vrátil jsem se´, a casa
[əˈkazə] ,domů´.#

II.1.3.1.3 SLABIKA

je každé plné zaznění hlasu (Bohuslav Hála). Jejím základem v katalánštině je vokál doprovázený případně určitým počtem konsonantů.

II.1.3.1.3.1 STRUKTURA SLABIK V KATALÁNŠTINĚ

V	oh! ,och!´, i ,a´, u ,jeden´
VC	és ,je´, ús ,použití´, ull ,oko´ (oi ,nevolnost´, ou ,vejce´)
CV	mà ,ruka´, té ,má´, sí ,ano´
CVC	sol ,sám´, són ,jsou´, vull ,chci´, vas ,jdeš´, dic ,říkám´ (noi ,chlapec´, veu ,hlas´, sou ,jste´)
VCC	alt ,vysoký´, ulls ,oči´ (ous ,vejce´ pl.)
CVCC	mort ,mrtvý´, part ,část´, saps ,víš´, vols ,chceš´, tens ,máš´, cinc ,pět´, llest ,hotový´ (veus ,hlasy´)
CCVC	tres ,tři´, (prou ,dost´)
CCVCC	prenc ,beru´, prest ,připravený´, ,brzy´ (quart ,čtvrtina´)

(Slova v závorce obsahují neslabičné sonanty.)

II.1.3.2 PŘÍZVUK

Podle přízvuku se rozlišují slabiky přízvučné a slabiky nepřízvučné.

Základem slovního přízvuku je intenzita výdechového proudu doprovázená tónovou výškou, případně dalšími prozodickými prostředky.

Katalánský přízvuč je pohyblivý: může spadat na poslední, předposlední nebo třetí slabiku od konce výpovědního úseku. Podle toho se slova dělí na oxytona (slova s přízvukem na poslední slabice), paroxytona (slova s přízvukem na předposlední slabice) a proparoxytona (slova s přízvukem na třetí slabice od konce).

V morfologii sloves se v poslední době mluví o tvarech rizotonických a tvarech arizotonických. **Tvary rizotonické** mají přízvuč na lexikálním základě, **tvary arizotonické** mají přízvuč na koncovce.

córrer ‚běžet‘ :: *saber* ‚vědět‘

Jedno slovo je zpravidla nositelem jednoho přízvuku. Výjimkou jsou adverbia odvozená od adjektiv sufixem *-ment* [ˈmen], která vedle hlavního přízvuku mívají ještě přízvuč vedlejší:

(*contràriament* [kuŋˌtrariəˈmen] opačně, *periòdicament* [pəriˌoðikəˈmen] pravidelně).

Vedlejší přízvuč mívají také slova složená (kompozita):

l'autopista [ˈlaʊtuˈpiʃtə] ‚dálnice‘, *la col-i-flor* [ləˈkuliˈflɔ] ‚květák‘, *el paraigua* [əˈpəˈraɪˌgwa] ‚deštník‘, *el comptagotes* [əˈkuŋtaˈɣotəs] ‚kapátko‘, *el paracaiguda* [əˈpərəˈkaɪˈɣudə] ‚padák‘, *el portaveu* [əˈpɔrtəˈβeu] ‚mluvčí‘

Na druhé straně na přízvuku založený výpovědní úsek může hranice slov přesahovat:

dona-m'ho! [ˈdonəmu] ‚dej mi to!‘, *donar-t'ho* [duˈnartu] ‚dát ti to‘, *donant-t'ho* [duˈnəntu] ‚dávaje/dávajíc/dávající ti to‘

II.1.3.3 SUPRASEGMENTÁLNÍ PROSTŘEDKY KATEGORIE MODALITY

Jazyk využívá skutečnosti, že každá výpověď musí být realizována s nějakou intonací (melodií doplněnou dalšími suprasegmentálními prostředky), k modální charakteristice výpovědi. Na tom se nejvýrazněji podílí závěr koncového úseku výpovědi, jehož melodický průběh charakterizuje a vzájemně rozlišuje jednotlivé modální významy (MV). Někdy (zejména u MV tázacího) je tato funkce podporována výškou nasazení tónu první slabiky výpovědi. V důsledku toho je možno rozlišit:

- konstatování = MV oznamovací
- otázku = MV tázací
- volitivnost = MV volní (s různou proporcionalitou autoritativnosti nebo submisivnosti)
- afektivnost = MV hodnotící

II.2 PRAVOPIS

II.2.1 KATALÁNSKÁ ABECEDA

Názvy písmen platné v současné normě spisovné katalánštiny

a, be, ce, de, e, efa, ge, hac, i, jota, ca, ela, ema, ena, o, pe, cu, erra, essa, te, u, ve, xeix, i grega, zeta.

Rozlišují se písmena velká (*majúscules*) a malá (*minúscules*). Celkem má katalánská abeceda 26 písmen. Názvy všech písmen jsou v katalánštině ženského rodu.

Písmena *k* a *w* se vyskytují jen v cizích slovech (*manlleus*); totéž platí pro samohláskové *y* (v katalánštině existuje jen jako součást digrafu *ny*). Ve starších gramatikách se pro písmena *f, l, m, n, r* a *s* vyskytují také alternativní názvy *efe, ele, eme, ene, erre* a *esse*, inspirované španělštinou.

Tab. 3 Stručný přehled názvů písmen v současné katalánštině

Písmeno	Název písmene	Příklad použití
A	a	<i>aire, arc, baf, blanc, carro, estómac, estrall, fonia, gra, pena</i>
B	b	<i>barba, braç, cabal, cable, calb, cub, tomb</i>
C	c	<i>cap, cel, clar, coca, dones, miracle, obscè, oci, pacte, parc, tècnic</i>
D	d	<i>dau, drac, edat, fondre, fred, herald, perd, readmetre, rotund</i>
E	e	<i>era, fel, fleuma, frase, litre, pàncrees, però, poliesportiu</i>
F	f	<i>fam, flor, gafa, golafre, golf, homògraf, triomf</i>
G	g	<i>gat, gec, lliga, lògic, orgue, patge, regle, sang, tuàreg, vaig</i>
H	h	<i>hora, mahometà, menhir, ohm; bah!, ehem!</i>
I	i	<i>i /i llatina</i> <i>illa, intern, iot, joia, mai, mim, niu, odi</i>
J	j	<i>ja, jo, jove, just, neteja, rajar, sitja</i>
K	k	<i>karate, kremlin, ksi, rock, tanka, viking, vodka</i>
L	l	<i>li, lloc, meló, nul·la, palla, plor, poble, railla, refulgir, salt, tel, ull</i>
M	m	<i>mar, poma, proïsme, rom, samfaina, sùmmum, tramvia</i>
N	n	<i>neu, ona, pans, penjar, sang, sant, son, telèfon</i>
O	o	<i>oli, poma, so, sofrir, suro, termos, tràngol</i>
P	p	<i>pa, prou, ràpid, rapte, sap, temps, triple</i>
Q	q	<i>quars, que, quota, rasqueta, seqüela, tequila</i>
R	r	<i>rei, serra, sogre, solraig, tira, torn, tort, ver, voler</i>
S	s	<i>sí, tassa, tensa, tísic, torsió, trist, vas, vens, vers, virtuts</i>
T	t	<i>to, tort, trau, ventre, veta, vint, vot</i>

Písmeno	Název písmene	Příklad použití
U	u	<i>guerxo, líquid, llengua, nadiua, uadi, unglà, unír, vacu, virus</i>
V	v	<i>ve /ve baixa canvi, pervers, salu, vals, vivent</i>
W	w	<i>ve doble clown, kiwi, kuwaitià, waterpolo, watt</i>
X	x	<i>ics examen; màxim, prolíx</i>
		<i>xeix xal, xarxa, xeix, xitxarel·lo</i>
Y	y	<i>i grega nyonya, vinya, xampany, whisky, yperita</i>
Z	z	<i>brunz, enze, esmorzar, pizza, zebra, zigzaguejar, zítzània</i>

<https://books.google.com> (Fonètica descriptiva del català)

II.2.1.1 K FONETICKÉ REALIZACI GRAFÉMŮ V KATALÁNŠTINĚ

Transkripční symboly [b], [d], [g] označují implozivní artikulaci znělých okluziv na začátku skupiny konsonantů. Vytvoří se závěr, který není výdechovým proudem rozražen, nýbrž jazyk přechází od závěru rovnou k artikulaci další souhlásky. Pravidelně se implozivní artikulace vyskytuje u zdvojených znělých okluziv.

doble [ˈdoβblə] ,dvojitý‘, *adduir* [əɖduˈi] ,uvést‘, *segle* [ˈseŋglə] ,století‘

Na rozdíl od kastilštiny se v katalánštině neznělé i znělé okluzivy v slabičné detenzi ne-realizují implozivně, nýbrž explozivně jako v češtině.

actor [əkˈto] ,herec‘, *doctor* [dukˈto] ,doktor‘, *tractor* [trəkˈto] ,traktor‘, *traductor* [ˈtrəðukˈto] ,překladatel‘, *apte* [ˈaptə] ,způsobilý‘
exercit [əɣˈɛrɛsɪt] ,vojsko‘, *exercici* [əɣzərˈsɪsɪ] ,cvičení‘

Implozivní artikulace nazál je takové povahy, že rezonuje jen dutina nosí, zatímco jazyk se přesouvá do polohy pro artikulaci druhé souhlásky:

ample [ˈamplə] ,široký‘, *conte* [ˈkɔntə] ,povídka‘, *àngel* [ˈaŋdʒəl] ,anděl‘, *tinc* [ˈtɪŋk] ,mám‘

Ve skupinách tří konsonantů se zpravidla nevyslovuje neznělá okluziva [p], [k]:

temps [ˈtɛmɲ] ,čas‘, *doncs* [ˈdɔŋs] ,tedy‘

ale: *ponts* [pɔŋts] ,mosty‘

V cizích slovech se nevyslovuje ani okluziva znělá:

feldspat [fətsˈpat] ,živec‘

[r] a [ɾ]

Ve spisovné katalánštině se nevyslovuje *-r* na konci tvarů infinitivu, pokud za nimi nenásledují klitika. Přízvučné /e/ v koncovec *-er* je zavřené:

parlar [pəˈla] ,mluvit‘, *tenir* [təˈni] ,mít‘; *saber* [səˈβe] ,vědět‘

Totéž se objevuje u sufixů *-tor*, *-dor*, *-or* (*o* je zde vždy zavřené):

llavors [ʎəβos̺] (adv.) ,tehdy‘, *millor* [miˈʎo] ,lepší‘ / ,lépe‘, *favor* [fəˈβo] ,laskavost‘

V některých slovech, která mají ve slabice následující po *r* další *r*, se první *r* nevyslovuje z disimilačních důvodů:

arbre [ˈaβrə] ,strom‘, *marbre* [ˈmaβrə] ,mramor‘, *prendre* [ˈpɛndrə] ,vzít‘ a jeho složeniny.

b, d + sykavka

V mnoha knižních slovech s historickým prefixem *ad-* se píše grafická kombinace *ds*, *bs*; následuje-li však lexikální základ začínající na *s-*, vyslovuje se *d* nezzněle:

[t̺s̺]: *adscriure* [ət̺skriurə] ,připsat‘

[ps̺]: *absorbent* [əps̺urβen] ,absorpční‘

Stejně je tomu i ve tvarech plurálu slov zkončených na *-d*:

aràcnids [əˈraknít̺s̺] ,pavouci‘, *solituds* [sulit̺t̺s̺] ,samoty‘

V cizích slovech se psané *ds* po konsonantu vyslovuje [s̺]:

feldspat [fəłs̺pat] ,živec‘, *inlandsis* [inˈlans̺s̺] ,ledovec‘, *radsimir* [ˈr̺s̺im̺ir] ,hedvábí‘

Grafické h

Grafické *h* se v katalánštině zpravidla nevyslovuje. Výjimkou jsou jen interjekce (*ah!*, *ehem!*, *ha!* *hum!*, *oh!*, kde se hláska [h] vyskytnout může). V ostatních případech má písmeno *h* platnost jen etymologickou:

haver, *hi*, *hivern*, *home*, *hora*, *hospital*; *adherir*, *adhuc*, *alhora*, *filharmònic*, *inhalar*, *subhasta*, *tothom*; *ahir*, *prohibir*, *vehicle*; *Homer*; *Horta*.

V některých slovech se však etymologické *h* nepíše; např.:

oreneta ,vlaštovka‘ (lat. HIRUNDŌ), *ordi* ,ječmen‘ (lat. HORDEUM); *Espanya* ,Španělsko‘ (lat. HISPANIA), ale *hispa* ,hispánský‘, *hispano-*; *Joan* ,Jan‘ (lat. JOHANNIS).

V helénismech se původní *ph* dnes píše jako *f*:

filologia ,filologie‘, *filosofia* ,filosofie‘, *àlef* ,hebrejské písmeno *alef*‘

V osobním jméně hebrejského původu *Josephus* se zredukovalo /ph/ na [p]:

Josep [ʒuzɛp] / *en Josep* [ən̺ʒuz̺ɛp] ,Josef‘

Rovněž helénismy s původním *th*, *ch*, *rh* se dnes píší bez *h*:

teoria ,teorie‘, *tesaurus* ,slovní zásoba‘, *còlera* ,cholera‘, *coral* ,korál‘, *ritme* ,rytmus‘, *retòrica* ,rétorika‘

Kromě toho se *h* přestalo psát v hiátech i po koncovém $[-k]$:

rient ‚smějící se‘, *atribuir* ‚přidělit‘ (ve staré katalánštině se psalo: **rihent*, **atribuhir* atd.).
amic ‚přítel‘, *ric* ‚bohatý‘, *Ifac*, *Montblanc*, *Vic* (ve staré katalánštině se psalo: **amich*, **rich*,
**Ifach*, **Montblanch*, **Vich* atd.).

Zachováno zůstalo psané *-h-* jen v příjmeních:

Hiátové: *Santllehí*, *Vehí*; Po koncovém *-c*: *Antich* [ən¹tik], *Domènec* [du¹menek], *Estruch* [əʒ¹truk], *Folch* [f¹ɔk], *Samaranch* [səmə¹raŋk]; *Cochs* [k¹ɔks], *Dachs* [d¹daks] apod.

V **vizích vlastních jménech** je možno *h* vyslovat podle jazyka, z něhož bylo jméno převzato:

Henry, *Hamlet*; *Hegel*, *Hitler*, *Hölderlin*, *Hume*; *Bach*, *Schubert*; *hamiltonià* ‚hamiltonovský‘,
hegelià ‚hegelovský‘, *hitlerià* ‚hitlerovský‘, *shakespeareià* ‚shakespearovský‘ atd.

II.2.1.2 DIGRAFY (PRAVOPISNÉ SPŘEŽKY)

Digraf (*dígraf*) je skupina písmen, která označuje jedinou hlásku.

Většina digrafů, s výjimkou *rr* a *ss*, označuje palatály a afrikáty. Dvojí původ afrikát způsobuje, že ne vždy jsou považovány za digrafy *dj*, *ds*, *tj*, *ts* a *tz*. Skupiny *ig*, *gu*, *qu* a *tg* jsou digrafy jen v určitém kontextu: *gu*, *qu* a *tg* jsou digrafy před *e* nebo *i*.

esguerrar [əʒy¹ɛ¹ɾə], ‚zmrzačit‘ / ‚připravit o nohu nebo o ruku‘, *Balaguer* [bələ¹ge], *guia* [g¹giə]
 ‚průvodce‘, *guix* [g¹gi], ‚sádra‘, *Guissona* [gi¹sonə]; *quefer* [kə¹fe], ‚práce‘, *Rasquera* [ɾəʒ¹kerə],
química [k¹imikə], ‚chemie‘, *Mequinensa* [m¹məki¹nensə]; *fetge* [f¹ɛdʒə], ‚játra‘, *Alcoletge* [alku-
 l¹ɛdʒə], *heretgia* [ə¹ɛdʒiə], ‚kacířství‘

Naproti tomu o digrafy nejde v případech, kdy se *gu*, *qu* vyslovují jako [gw], [kw]:

guant [g¹gwánt], ‚rukavice‘, *avantguarda* [əβəŋ¹gwardə], ‚avantgarda‘, *linguograma* [l¹liŋwo-
 gramə], ‚lingvogram‘, *Benaguasil* [bəŋnəywa¹zil]; *quadre* [k¹kwadrə], ‚obraz‘, *Lasquarri* [ləʒ-
 kwari], *quocient* [kwos¹iɛnt], ‚kvocient‘

Skupina *ig* je digrafem, předchází-li jí vokál na konci lexikálního základu; v tom případě se vyslovuje jako [iʃ]:

goig [g¹oʃi], ‚radost‘, *raig* [r¹ɛaʃi], ‚paprsek‘, *Puigcerdà* [pu¹iʃɛ¹ɾə]

Není digrafem ve slovech, kde se [i] vyslovuje jako samohláska:

mig [m¹itʃi], ‚poloviční‘, *desig* [d¹ɛziʃi], ‚přání‘

Skupina *ix* je digrafem ve slovech typu *caixa* [k¹kaʃə], ‚krabice‘, *peix* [p¹ɛiʃ], ‚ryba‘; není však digrafem ve slově *guix* ‚sádra‘ [g¹giʃ].

Za digraf je možno považovat také skupinu *sc* ([sʃ]) před *e* nebo *i*, předchází-li jí konsonant; nevyslovuje se totiž zdvojeně, nýbrž jako jednoduché [s].

absceś [əβ¹sʃɛ], ‚absces‘, *obsce* [uβ¹sʃɛ], ‚obsčenní‘

Pojem digrafu je pojem ortografický a evidentně vychází z priority psaného textu před mluveným komunikátem; např. foneticky stejně realizované [tʃ] je chápáno jako digraf ve slovech *tsar* [tʃar], *car*, *lletsó* [lɛtʃo], *mléc* / ,*pampeliška*, kde je součástí lexikálního základu, zatímco ve slovech *potser* [putʃɛ], *možná*, *tots* [totʃ], všichni digrafem není, protože jím prochází morfematically šev: *tot-s*, *pot-se-r*. Foneticky tu však v žádném případě nejde o sled [t] + [ʃ], nýbrž o jedinou afrikátu [tʃ].

Z pravopisného hlediska není digrafem také *ll* (označuje dvě hlásky), zatímco *ll* digrafem je (označuje jednu hlásku).

Sporné je pak psané *rr*: na jedné straně označuje kvalitativně jinou hlásku, než je [r], což mluví pro digraf, na druhé straně bývá interpretováno jako zdvojené [rr], což mluví proti digrafu. Gramatiky katalánštiny s ním při dělení slov zacházejí jako s grafickým označením zdvojeného [rr]:

terra → *ter-ra*, *córrer* → *cór-rer*

Tento školský princip odporuje principu fonologickému, podle něhož /r/ je jeden foném.

II.2.2 DIAKRITICKÁ ZNAMÉNKA

II.2.2.1 GRAFICKÉ ZNAČENÍ PŘÍZVUKU

Přízvuk se značí:

a) u všech proparoxyton:

àrea [ˈarea], *oblast*; *feréstega* [fɛˈrɛʃtəɣə], *divoká*, *època* [ˈɛpuka], *epocha*; *còlera* [ˈkɔləɾə], *cholera*; *fòrmula* [ˈformulə], *vzorec*; *crítica* [ˈkɾítika], *kritika*; *única* [ˈunika], *jediná*

Za proparoxytona se ortograficky považují také slova zakončená na *-i* + vokál nebo na *-ua*, *-ues* (s nepřízvučným [u]):

gràcia [ˈgrasiə], *půvab*; *Núria* [ˈnuriə]; *continua* [kuntinua], *souvislá* (oproti *continua* [kuntinua], *pokračuje*, *tvar slovesa continuar* [kuntinuˈa], *pokračovat*)

b) U paroxyton zakončených na konsonant s výjimkou zakončení *-en*, *-in*:

hàbil [ˈabiʎ], *obratný*; *estàveu* [ɛsˈtaβəu], *byli jste (někde)*; *témer* [ˈtemə], *obávat se*; *esplèndid* [ɛsˈplɛndid], *zářivý*; *íntim* [ˈiɲtim], *intimní*; *córrer* [ˈkoɾə], *běžet*; *llòbrec* [ˈlɔbrɛk], *ponurý*; *últim* [ˈuɫtim], *poslední*,

ale:

parlen [ˈparlən], *oni mluví*; *parlin*, *ať mluví (oni)*

c) u oxyton zakončených na samohlásku:

comú [kuˈmu], *společný*; *matí* [məˈti], *ráno*; *parlà* [pərˈla], *promluvil*; *racó* [rəˈko], *kout*; *també* [təmˈbe], *také*

d) u oxyton zakončených na *-en, in, -s*

amén [ə'men] ,amen', *magazín* [mə'ʒə'zin] ,magazin', *confòs* [kum'fɔs] ,zmatený', *encís* [ən'ʒis] ,vsuvka', *il·lús* [il'lus] → [il'lus] ,iluzivní', *interès* [intə'res] ,zájem' / ,úrok', *procés* [pru'ses] ,proces', *progrés* [pru'ʒres] ,pokrok'

Z grafického hlediska se rozlišuje přízvuk tupý a přízvuk ostrý.

˘ **tupý přízvuk** (*accent greu*)

Píše se vždy nad nízkou samohláskou *a*, pokud jsou splněny podmínky pro grafické značení přízvuku.

àmbit [l'ambit] ,sloupořadí', càtedra [l'katəðrə] ,katedra', *atalà* [kətə'la] ,katalánský' / ,katalánština' / ,Katalánc', *didàctica* [di'daktikə] ,didaktika', *gramàtica* [grə'matikə] ,mluvnice', rádio [l'raðiə] ,radio' / ,poloměr', *repàs* [rə'pas] ,opakování'

Nad *e* a nad *o* označuje otevřenou (polonízku) výslovnost těchto samohlásek.

enciclopèdia [ən'ʒiklu'pediə] ,encyklopedie', *èxit* [l'evʒit] ,úspěch', *esfèric* [əs'fèrik] ,sférický' / ,ve tvaru koule', *lèxic* [l'leksik] ,slovní zásoba', *mèrit* [l'merit] ,zásluha', *mètode* [l'metodə] ,metoda', *sèrie* [l'sèriə] ,řada', *francès* [frə'ŋses] ,francouzský' / ,francouzština' / ,Francouz', *diatòpic* [diə'tɔpik] ,diatopický', *filòleg* [fi'lələk] ,filolog', *filològic* [filu'lɔʒik] ,filologický', *història* [is'tɔriə] ,dějiny', *pòstum* [l'pɔstum] ,posmrtný', *però* [pə'rɔ] ,ale', *apòstrof* [ə'pɔstrof] ,apostrof'

Otevřené è mají:

a) některé infinitivy zakončené na nepřízvučné *-er*:

atènyer [ə'teɲə] ,přiběhnout' / ,dosáhnout', *conèixer* [ku'neʒə] ,poznat', *vèncer* [l'beɲsə] ,přemoci' / ,zvítězit'

b) některé tvary participia:

admès [əd'mes] ,připuštěný', *après* [ə'pres] ,naučený', *entès* [ən'tes] ,zkušný', *ofès* [u'fes] ,urazený'

c) některé slovesné tvary indikativu imperfekta obsahující [j] mezi dvěma samohláskami:

crèiem [l'krejəm] ,věřili jsme', *dèiem* [l'dejəm] ,říkali jsme', *sèieu* [l'sejəu] ,seděli jste', *vèieu* [l'bejəu] ,viděli jste'

d) tvary indikativu přítomného času a imperativu slovesných lexikálních základů *-fendre* ,rozštípnout', *-prendre* ,vzít', *-vendre* ,prodat':

defèn [də'fen] ,brání', *desprèn* [dəs'pren] ,odtrhává', *revèn* [rə'βen] ,rozprodává'

Otevřené ò mají:

a) všechny odvozeniny a složeniny ze základů *-bo* [l'bo] ,dobrý', *-so* [l'so] ,zvuk' / ,-to [l'to] ,tón', *-tro* [l'tro] ,hrom'.

de debò [dəðə¹βə] ,vážně¹/,opravdu¹; *ultrasò* [ultrə¹ʒə] ,ultrazvuk¹; *semitò* [ʒəmi¹tə] ,půl-tón¹; *retrò* [rə¹trə] ,hřmění¹

b) odvozeniny a složeniny od *cos* ,tělo¹, *gros*, *-os* ,velký¹, od anglicismu *cross* ,kříž¹ (z angl. *cross*), od helénismu *glos* ,jazyk¹ (z řec. *glóssa* ,jazyk¹).

anticòs [ən¹ti¹kəʒ] ,protilátka¹, *motocròs* [moto¹krəʒ] ,motokros¹, *hipoglòs* [ipo¹gləʒ] ,pod-jazyčný¹, *capgròs* [kəb¹grəʒ] ,hlavoun¹, *trencalòs* [trəŋkə¹ləʒ] ,orlosup¹

c) některé infinitivy zakončené na nepřízvučné *-er*:

nòmer [nə¹mə] ,jmenovat se¹, *tòrcer* [tə¹rçə] ,kroutit¹

d) některá participia:

inclòs [iŋ¹kləʒ] ,zahrnutý¹

ostrý přízvuk (*accent agut*)

Píše se vždy nad vysokými samohláskami *i* a *u*, pokud jsou splněny podmínky pro grafické značení přízvuku.

canibal [kə¹niβəl] ,lidojed¹, *física* [fi¹zika] ,fyzika¹, *París* [pə¹riʒ] ,Paříž¹; *número* [nə¹numəru] ,číslo¹, *túnel* [tu¹nəl] ,tunel¹, *única* [u¹nik] ,jediný¹, *ús* [u¹ʒ] ,použití¹

Nad *e* a *o* označuje zavřenou (polovysokou) realizaci těchto samohlásek.

amén [ə¹men] ,amen¹, *bé* [bɛ] ,dobře¹, *és* [eʒ] ,je¹, *després* [dɛʒpɾɛʒ] ,potom¹, *encén* [ən¹ʒen] ,kadidlo¹, *llémena* [lɛmənə] ,volský jazyk¹, *pogués* [pu¹geʒ] ,aby mohl¹, *si rebéssiu* [ʒi rɛ¹bɛsiu] ,kdybyste dostali¹, *també* [təm¹bɛ] ,také¹

esbòs [ɛʒ¹βəʒ] ,nástin¹, *fórmula* [fə¹formulə] ,vzorec¹, *són* [sə¹ʒən] ,jsou¹, *melòs* [mə¹ləʒ] ,medo-vý¹, *passió* [pəʒi¹o] ,vášeň¹, *racó* [rə¹ko] ,kout¹

Zavřené é mají:

a) odvozeniny nebo složeniny s lexikálním základem *bé* ,dobře¹, *més* ,více¹:

malbé [ma¹lβɛ] ,zkažený¹ / ,zhodnocený¹; *també* [təm¹bɛ] ,také¹, *demés* [də¹mɛʒ] ,navíc¹, *endemés* [ən¹də¹mɛʒ] ,z druhé strany¹, *només* [nu¹mɛʒ] ,jenom¹, *oimés* [oi¹mɛʒ] ,od nynějšíka¹ / ,zejména¹

Cf. naproti tomu

a collibè [əkuli¹βɛ] ,na zádech¹, od *be* [bɛ] ,prsten¹

b) substantiva zakončená přízvučnou samohláskou, která netvoří plurál na *-ns*:

calé [kə¹le] ,prachy¹, *clixé* [kli¹ʃɛ] ,klišé¹, *consomé* [kə¹ŋsu¹me] ,vývar¹, *paté* [pa¹te] ,paštika¹ (z fr. *pâté*), *puré* [pu¹re] ,bramborová kaše¹, *quinqué* [kiŋ¹ke] ,petrolejová lampa¹, *ximpanzé* [ʃimpan¹zɛ] ,šimpanz¹, *vaivé* [bɛi¹βɛ] (pl. *vaivens* [bɛi¹βɛŋs]) ,kývání¹, ,pohyb sem a tam¹

c) substantiva zakončená na -s, pokud netvoří plurál koncovkou -*essos* / -*esos*:

accés [ək'ʎes̺] ,přístup', *exprés* [ək̺'pres̺] ,expres' (cf. naproti tomu *expres* [ək̺'pres̺] ,bývalý vězeň'), *ingrés* [iŋ'gres̺] ,příjem', *procés* [pru'ʎes̺] ,proces', *progrés* [pru'ɣres̺] ,pokrok' / ,postup vpřed', *revés* [rɛ'βes̺] ,rub'

Výjimky:

desfrés [dɛ̺'sfres̺] ,převlek', *espés* [ə̺'spes̺] ,hustý', *estrés* [ə̺'stres̺] ,stres', *interés* [iŋtə're̺s̺] ,zájem' a *xerés* [ʃə're̺s̺] ,jerez (víno)'

d) některá adverbia zakončená na -s v přízvučné slabice:

adés [ə'ðes̺] ,právě před chvílí'; *aprés* [ə'pres̺] / *després* [dɛ̺'pres̺] ,potom'

e) některé infinitivy zakončené na nepřízvučné -er a jejich odvozeniny:

créixer [k're̺ʃə] ,růst', *ésser* [e̺'sə] ,být', *néixer* [ne̺'ʃə] ,narodit se', *péixer* [pe̺'ʃə] ,krmit', *prémer* [pre̺'mə] ,zmáčknout', *témer* [te̺'mə] ,obávat se', *trémer* [tre̺'mə] ,chvět se'

ale:

conèixer [ku'ne̺ʃə] ,znát', *parèixer* [pə're̺ʃə] ,vypadat'

f) tvary indikativu imperfekta slovesa *ésser* / *ser* ,být':

érem ,byli jsme', *éreu* ,byli jste'

g) některá toponyma zakončená přízvučným -*é* nebo -*én*:

Arduané, *Beniafé*, *Ramastué*, *Renanué*, *Sessué*; *Alcalatén*, *Bausén*, *Bairén*, *Larén*, *Sinyén*, *Tuixén*

Zavřené ó maji:

a) substantiva zakončená přízvučnou samohláskou, která tvoří plurál na -*ns*:

cançó [kən'ʎo] ,píseň', *condició* [kuŋdi'ʎi'o] ,podmínka', *correlació* [kuɾelə'ʎi'o] ,korelace', *evolució* [əβolu'ʎi'o] ,vývoj', *meló* [mə'lo] ,vodní meloun', *passió* [pə'ʎi'o] ,vášeň', *racó* [rə'ko] ,kout'.

b) některé infinitivy zakončené na nepřízvučné -er a jejich odvozeniny.

córrer [ko̺'re̺] ,běžet'

c) participia sloves odvozených od -*fondre*:

confós ,zmatený', *difós* ,rozšířený'

II.2.2.1.1 GRAFICKÝ PŘÍZVUK NAD I, U V HIÁTU

Na rozdíl od španělštiny se přízvuk neznačí, spadá-li v paroxytonech na vysokou samohlásku v hiátu:

Maria [mə¹riə], *Marie*°, *geografia* [ʒəuɣrə¹fiə], *zeměpis*° *grafia* [grə¹fiə], *grafika*°, *es* *pronuncia* [l¹əsprunun¹ʒiə], *vyslovuje se*°, *dies* [l¹diəs], *dny*°, *venies* [bə¹niəs], *přícházel jsi*° *filologia* [filulu¹ʒiə], *filosofia* [filuzu¹fiə], *ornitologia* [urnitulu¹ʒiə], *ornitologie*° *otorinolaringologia* [utuləriŋgulu¹ʒiə], *otolaryngologie*°, *patologia* [pətu¹ʒiə], *patologie*°

Ale u paroxyton zakončených glidou (jodem nebo wau) nebo sonórou či konsonantem se přízvuk na vysoké samohlásce v hiátu značí:

sabíeu [sə¹βieɥ], *věděli jste*°, *vollem* [bu¹liəm], *chtěli jsme*°

II.2.2.1.2 GRAFICKÝ PŘÍZVUK DIAKRITICKÝ

Pomáhá rozlišovat význam homografů.

bé [l¹be] (m.), *dobro*°; *adv./conj./interj.* :: *be* [l¹bɛ] (m.), *prsten*°; (f.), *název písmene b*° *déu* [l¹deɥ] (m.), *bůh*° :: *deu* [l¹deɥ] (f.), *zdroj*°; (num.), *deset*°; *dejte!*° (*imperativ 2. os. pl. slovesa dar*); *má*°/, *musí*° (3. os. sg. ind. prez. slovesa *deure*)

és [l¹ɛs], *je*° (3. os. ind. prez. od slovesa *ser/ésser*) :: *es* [ə¹s], *se*° / *si*° (*nepřízvučný tvar zvrátého zájmena*); *určitý člen masc. sg. v některých dialektech (tzv. article salat)*; *es*° (f. – *název písmene e před ustálením tvaru esa*); *es*° (*název písmene e v pl.*)

mà [l¹ma] [*pl. mans*] (f.), *ruka*° :: *ma* [mə], *má*° (*proklitické posesivum*)

més [l¹mɛs] (*adv.*), *více*° :: *mes* [l¹mɛs] (m.), *měsíc*°; *vložený*° (*participium od metre*); *avšak*° (*spojka odporovací*); [məs], *mé*° (*proklitické posesivum v pl.*)

món [l¹mon] [*pl. mons*] (m.), *svět*° :: *mon* [mun], *můj*° (*proklitické posesivum*)

pèl [l¹pɛɭ] (m.), *chlup*° :: *pel* [pɛɭ] (*kontrakce předložky per a určitého členu el*)

què [l¹kɛ], *který*° (*zájmeno vztažné přízvučné = po předložce*); *který?*° (*zájmeno tázací*) :: *que* [kə], *jenž*° (*zájmeno vztažné nepřízvučné*); *adv. jak moc*°; *že*°/, *aby*° (*spojka podřadicí*)

sé [l¹sɛ] *vím*° (1. os. ind. prez. slovesa *saber*) :: *se* [sə], *se*° / *si*° (*zájmeno vztažné nepřízvučné*)

sí [l¹ʒi] (*adv.*), *ano*°; (m.), *ano*°; *souhlas*° :: *si* [l¹ʒi] (*pron.*), *sebe*° / *sobě*° (*zájmeno zvráté přízvučné*) (*conj.*), *jestliže*°/, *zdali*° (*spojka podřadicí*); (m.), *klín*°; (m.), *nota h*°

sòl [l¹ʒoɭ] (m.), *půda*°/, *zem*° :: *sol* [l¹ʒoɭ] (m.), *slunce*°; *nota g*°; *koloidní (rosolovitý)*°; (*adj.*), *sám*°; *má ve zvyku*° (3. os. sg. ind. prez. slovesa *soler*); *v baleárském dialektu tvar slovesa solar ,podrazit botu*°)

són [l¹ʒon] (3. os. pl. ind. prez. slovesa *ser / ésser*) :: *son* [l¹ʒon] (m.), *spánek*°; (f.), *chuť spát*°, *ospalost*°; [ʒun], *jeho*° / *její*° (*přivlastňovací zájmeno nepřízvučné*); (v.), *hraji*° (*v baleárském dialektu 1. os. sg. ind. prez. slovesa sonar ,hrát*° (*na hudební nástroj*))

té [l¹tɛ] (v.), *má*° (3. os. sg. ind. prez. slovesa *tenir*); *měj!*° (2. os. sg. imp. slovesa *tenir*) :: *te* [l¹tɛ] (m.), *čaj*°; (f.), *té*° (*název písmene t*); [tə] (*pron.*), *tě*°/, *ti*° (*nepřízvučný předměťový tvar zájmena tu*)

ús [ˈuʃ], pl. *usos* (m.) ,úzus‘/,použití‘ :: *us* (pron.) ,vás‘/,*vám*‘ (nepřízvučný předmětový tvar zájmena *vosaltres*); v baleárském dialektu 1. os. sg. ind préz slovesa *usar* ,používat‘; (f.) ,*u*‘ (pl. názvu hlásky nebo písmene *u*)
vós [ˈboʃ] (pron.) ,vy‘ (přízvučný tvar zájmena osobního) :: *-vos* [βuʃ] (pron.) ,vás‘ / ,*vám*‘ (klitický předmětový tvar zájmena *vós* / *vosaltres* ,vy‘)

II.2.2.2 DIERÉZE

Dieréze (*dièresi*) je znaménko ¨, které signalizuje hiátovou výslovnost vysoké samohlásky (*i*, *u*) nebo diftongickou výslovnost *u* po velárních konsonantech *g*, *q*.

Dieréze se značí:

a) po vokálu:

cruiïlla [kruˈiːlə] ,křižovatka‘, *intuïció* [iɲtuːiʃiˈo] ,intuice‘, *sui* [ˈsui] ,ať se potí‘, *obeïes* [uβeˈiːəʃ] ,poslouchal jsi‘; *peïc* [pəˈuk] ,krátká ponožka‘, *diïrètic* [diuˈretik] ,močopudný‘, *paisos* [pəˈiːzʊʃ] ,země‘ (pl.), *raïm* [rəˈim] ,hrozen‘, *veïna* [bəˈinə] ,sousedka‘, *fluïdesa* [fluːðeːzə] ,plynulost‘
saïc [səˈuk] vrba‘, *taït* [təˈut] ,rakev‘, *diïrnal* [diurˈnal] denní‘, *diïrètic* [diuˈretik] ,močopudný‘

b) nad *gu* nebo *qu* před *e* nebo *i*, pokud se *u* vyslovuje jako [w]:

lingüística [liɲˈgwiʃtikə] ,lingvistika‘, *llengües* [ˈlɛŋgweʃ] ,jazyky‘, *pingüí* [piɲˈgwi] ,tučňák‘, *següent* [səˈɣweɲ] ,následující‘, *ungüent* [uɲˈgweɲ] ,mast‘
qüestionar [kweʃtiuˈna] ,zpochybnit‘, *obliqüïtat* [ublikiwiˈtat] ,šikmost‘, *freqüent* [frəˈkweɲ] ,častý‘, *adeqüï* [əˈðekwi] ,ať přizpůsobí‘

Dieréze (hiátová výslovnost) se neznačí:

a) když je vysoký vokál označen (ostrým) přízvukem:

pais [pəˈiːʃ] ,zem(ě)‘, *Lluís* [ˈluːiːʃ] ,Ludvík‘ (naproti tomu *paisos* [pəˈiːzʊʃ], *Lluïsa* [ˈluːiːzə])

b) v sufixech *-isme* a *-ista*:

egoïsmè [əɣuˈiːzmə] ,egoismus‘, *tramoïsta* [trəmuˈiːʃtə] ,jevištní technik‘ (ale: *proïsmè* [pruˈiːzmə] ,bližní‘, *lluïsmè* [ˈluːiːzmə] ,podíl‘)

c) V tvarech infinitivu, kondicionálu a gerundia sloves 3. konjugace:

obeïnt [uβeˈiɲt] ,poslouchaje‘, *païr* [pəˈi] ,strávit‘, *traïrà* [trəiˈra] ,zradí‘, *lluïria* [ˈluːiˈriə] ,honosil by se‘

d) Na počátku slovního základu u slov odvozených prefixací nebo u slov složených:

antiïncendis [əɲtiːiɲˈsɛɲdis] ,protipožární‘, *biïnivoc* [biuˈniβok] ,podvojný‘, *coïncidir* [kuːiɲsiˈði] ,shodovat se‘, *reunïó* [rəuniˈo] ,schůze‘/,shromáždění‘ (ale: *obriïlls* [uβriˈuːʎs]

,chrpa sikavice', *reüll* [rɛ̃uɫ] ,pohled úkosem', *traüll* [trɔ̃uɫ] ,kšeft' / ,shon', *sobreixent* [ʒoβrɛi'ʃɛ̃nt] ,přetékající', a ve tvarech rizotonických *reeixir* [rɛ̃ɛ'ʃi] ,podařit se' a *sobreeixir* [ʒoβrɛə'ʃi] ,přetéci'.

Výjimečné jsou případy, kdy dieréze nad *gü* a *qü* označuje hiát, nikoli diftong. Tak je tomu u některých tvarů sloves *aguar* [əɣu'a] ,zavlažovat' a *argüir* [əɣu'i] ,dokazovat', které se nepíší s dierézí nad *i*, protože je v nich dieréze nad *u*:

agüés [əɣu'ɛs] ,aby zaostřil'; *argüem* [əɣu'iɛm] ,dokazovali jsme'; *argüiria* [əɣu'i'ɾiə] ,dokazoval by' (cf. *argüit* [əɣu'it] ,dokázaný', *argüim* [əɣu'im] ,dokazujeme').

II.2.2.3 PRAVIDLA DĚLENÍ SLOV

Dělení slov se provádí podle slabičného principu, proto se nedělí digrafy, znázorňující dvěma písmeny jednu hlásku: *gue, gui, ig, ll, ny, que, qui*

seguir ,následovat' → *se-guir*; *aquilí* ,orlí' → *aqui-lí*, *millor* ,lepší' → *mi-llor*, *enginyer* ,inženýr' → *en-gi-nyer*; *enguany* ,letos' → *en-guany*; *desig* → *de-sig* ,přání'

Slabičný princip však není zcela důsledný:

mitja ,poloviční (f.)' → *mi-tja*; *baixar* ,jít dolů' → *bai-xar*; *butxaca* ,kapsa' → *but-xa-ca*; *passos* ,kroky' → *pas-sos*

Na konci ani na začátku řádku nesmí zůstat osamocená samohláska:

Proto např. *atenció* ,pozornost' dělíme jako *aten-ció* oproti *l'atenció* → *l'a-ten-ció* nebo *atencions* → *aten-ci-ons*; *avió* ,letadlo' (přestože je trojslabičné) se nedělí vůbec, ale: *l'a-vió*, *avi-ons*

Setká-li se vysoká samohláska s nevysokou, předpokládá se pro dělení slov hiát (nikoli diftong):

competències ,kompetence (pl.)' → *com-pe-tèn-ci-es*

Následuje-li však vysoká samohláska za nevysokou, předpokládá se diftong:

neuròtic ,neurotický' → *neu-rò-tic*; *neula* ,oplatka' → *neu-la*

Spojení [samohláska nevysoká + vysoká + nevysoká] se vyslovuje dvojslabičně:

noia ,dívka' → *no-ia*; *deuen* ,musejí' → *de-uen*

Ve skupinách souhlásek je *s* vždy na konci slabiky:

costat ,bok' → *cos-tat*, *transcripció* ,přepis' → *trans-crip-ció*

Skupina [okluziva + likvida] stojí naopak vždy na začátku slabiky:

cabra ,koza' → *ca-bra*, (*un*) *altre* ,jiný', ,další' → *al-tre*

Ostatní skupiny dvou souhlásek se dělí uprostřed:

redacció ‚redakce‘ → *re-dac-ció*; *pensar* ‚myslet‘ → *pen-sar*; *menjar* ‚jíst‘ → *men-jar*

Složky digrafu (s výjimkou *ds* před konsonantem) je dovoleno rozdělit tehdy, když mezi nimi probíhá morfologický šev nebo když jsou v pravopise zdvojené:

adjunt ‚připojený‘ → *ad-junt*; *adsorció* ‚adsorpce‘ → *ad-sor-ció*; *adscripció* ‚připsání‘ → *ad-scrip-ció*; *jutge* ‚soudce‘ → *jut-ge*, *llotja* ‚lodžie‘ → *llot-ja*, *potser* ‚možná‘ → *pot-ser*, *ràtzia* ‚razie‘ → *ràt-zia*, *queixa* ‚stížnost‘ → *quei-xa*
terra ‚země‘ → *ter-ra*, *carro* ‚vůz‘ → *car-ro*, *tassa* ‚taxa‘ → *tas-sa*; *butlletí* ‚bulletin‘ → *but-lle-tí*, *batlle* ‚starosta‘ → *bat-lle*

Dělení *r-r* a *s-s* není zcela přesvědčivé, protože v prvním případě jde o rozdělení fonému /r/ (*rr* je znak pro [r̄] v intervokalickém postavení); ve druhém případě je dělení *s-s* oprávněné jen tehdy, když se vyslovuje zdvojeně: *tassa* [ˈtassə] (ve většině případů je však *ss* jen znakem pro jednoduché neznělé [s] v intervokalickém postavení: *dissabte* ‚sobota‘, *els passos* ‚kroky‘). Pravidlo pro dělení tedy obětuje fonologický princip grafice. Koneckonců i rozdělování afrikát /dʒ/, /dʒ/, /tʃ/ je fonologicky sporné; dělení slov typu *queixa* [ˈkɛʃə] ‚stížnost‘ jako *quei-xa* je spíš historické. Skutečnými geminátami jsou *ll* [ʎ] / [ʝ] a *tll* [ʎʎ]:

colloqui ‚kolokvium‘ → *col-lo-qui*, *butlletí* ‚bulletin‘ → *but-lle-tí*, *batlle* ‚starosta‘ → *bat-lle*, *espatlla* ‚rameno‘ → *es-pat-lla*

ale zatímco *ll* se dělí uprostřed, *tll* se dělí na *t-ll* (tj. podle grafiky, nikoli podle fonetické realizace). To je ovšem způsobeno tím, že vztah mezi fonémy a grafémy není symetrický.

Zdvojené *l-l* se rozděluje tak, že dělicí znaménko stojí na místě tečky:

cella ‚cela‘ → *cel-la*; *collegi* ‚gymnázium‘ → *col-le-gi*; *collega* ‚kolega‘ → *col-le-ga*; *collecció* ‚sbírka‘ → *col-lec-ció*

Jednoduché palatální *ll* [ʎ] se nikdy nedělí:

medalla ‚medaile‘ → *me-da-lla*, *callar* ‚mlčet‘ → *ca-llar*

Naproti tomu *-rr-* se dělí uprostřed:

guerra ‚válka‘ → *guer-ra*, *xerrar* ‚povídat (si)‘ → *xer-rar*

Písmeno *h* a nepalatální *x* [kʝ] se píše dohromady s následujícím vokálem:

alcohol → *alco-hol* ‚líh‘, *tothom* ‚každý‘ → *tot-hom*; *boxa* [ˈboʎkʝə] ‚box‘ → *bo-xa*; *texans* [tekˈʎans] ‚Texanec‘ → *te-xans*

Při dělení slov s pomlčkou se má podle možnosti respektovat pomlčka jako rozdělovací znaménko:

gira-sol ‚slunečnice‘ → *gira-sol*

Části kompozit nebo prefixy je možno oddělit od lexikálního základu, i když se tím poruší slabičný princip:

benestant ‚dobře se mající‘ → *ben-es-tant*; *vosaltres* ‚vy‘ → *vos-al-tres*

II.2.3 INTERPUNKCE

Interpunkční znaménka vymezují hranice výpovědí v textu a charakterizují je z hlediska syntaktického (pořádek slov, modalita), významového (intonace, nedokončená výpověď, pauzy) a komunikačního (dialog, přímá řeč, nepřímá řeč, polopřímá řeč) a stylistického.

Interpunkční znaménka jsou dvojího druhu: jednoduchá a dvojitá.

K jednoduchým znaménkům patří čárka (*coma*), tečka (*punt*), středník (*punt i coma*), dvojtečka (*dos punts*), tři tečky (*punts suspensius*), otazník (*signe d'interrogació*) a vykřičník (*signe d'admiració*). Tato znaménka se kladou těsně za poslední slovo (bez odrazky) a od dalšího slova se oddělují mezerou (*un espai*).

L'interpret de l'hotel parla correctament tres idiomes: francès, anglès i alemany. A més, té nocions d'italià. ‚Hotelový tlumočnick mluví dobře třemi jazyky: francouzsky, anglicky a německy. Kromě toho umí i italsky.‘

Znaménka dvojitá jsou kulaté závorky (*parèntesis*), pomlčky (*guions*), hranaté závorky (*claudàtors*) a uvozovky (*cometes*). Tato znaménka se píší tak, že od předcházejícího textu se oddělují jedním úhazem (znaménka úvodní – *elements d'obertura*), za nimi (znaménka uzavírací – *elements de tancament*) může následovat interpunkční znaménko jednoduché:

Aquest tipus de pamflets —ara no parlo dels altres— són molt polèmics. ‚Tento druh pamfletů – v této chvíli mluvím jen o nich – je velmi polemický.‘ – *No duia els exemplars «curosa-ment» relligats a l'obrador del pare, però tampoc li ho retragueren.* ‚Nebyly v něm exempláře „pečlivě“ převázané v otcově dílně, ale ani to mu nevyčítali.‘ – *El castellà, per exemple, ha canviat la x hispànica en j (dijo, madeja, mejilla).* ‚Například kastilština změnila š na [x] (*dijo, madeja, mejilla*, se dříve psaly *dixo, madexa, mexilla*).‘

II.2.3.1 INTERPUNKČNÍ ZAMÉNKA V KONTAKTU

Za třemi tečkami nebo za tečkou u zkratk může následovat čárka, středník nebo dvojtečka:

Avions, cotxes, motos..., els mitjans de transport dominen les nostres vides. ‚Letadla, auta, motorky..., dopravní prostředky ovládají naše životy.‘ – *Podem emprar l'abreviatura que vulgueu: t., tel. o telèf.* ‚Můžete použít zkratky, které chcete: t., tel. nebo telèf.‘

Otazník nebo vykřičník může následovat po tečce za zkratkou; za nimi může stát čárka, středník nebo dvojtečka, před nimi i za nimi mohou být tři tečky nebo jiná znaménka pro vsuvky (*els signes d'incís*).

L'he trepitjat?, dispensi. ‚Šlápl jsem vám na nohu? Promiňte!‘ – *Ja no té remei!...* ‚Už se s tím nedá nic dělat...‘ – *Ja et ben dic jo que...!* ‚Vždyť ti říkám, že...!‘ – *Crèiem (o ens enganyàvem?)*

que tot s'arreglaria. ‚Mysleli jsme si (nebo jsme se snad mýlili?), že se to všechno dá do pořádku.‘

Pokud jde o vsuvky (*incisos*), interpunkční znaménkou mohou být uvnitř vsuvky nebo mimo ni:

Què m'has de donar —encara que no t'agradi—? ‚Co mi musíš dát — i když se ti to nebude vhod?‘ — *Cada dia reapareix en formes més solemnes —bé que menys serioses!—: discursos, arengues, etc.* ‚Každý den se to objevuje znovu a stále slavnostněji—i když méně seriózně—: projevy, výzvy atd.‘ — *Vaig recollir el bitllet de tren (anada i tornada), que m'havia pagat l'empresa.* ‚Vyzvedl jsem si (zpáteční) jízdenku na vlak, kterou mi zaplatil podnik.‘

Obecně platí, že tečka uzavírá vsuvky vyznačené pomlčkami:

La teoria exposada, bé que sorprenent, fou acceptada —ningú no s'ho pensava. ‚Předložená teorie, i když je to překvapivé, byla přijata – to nikdo nečekal.‘

Nicméně v dialogu se postavení interpunkčních znamének poněkud liší od toho, co bylo doposud řečeno.

—*Vindré demà —ho va dir amb mala cara—. Però vindré acompanyat —rigué sense ganes.*
—*Fes el que vulguis.* ‚—Přijdu zítra –pravil s nevolí–. Ale nebudu sám –zasmál se strojeně. –
Dělej si, co chceš.‘

II.2.3.2 ZNAMÉNKA PRO INTONACI A ZNAMÉNKA PRO PAUZU

Znaménka pro intonaci se v katalánštině (na rozdíl od španělštiny) píší na konci výpovědi a charakterizují intonační průběh celé výpovědi, ale také mohou vyznačovat počátek koncové intonace (kadenční, antikadenční, přechodné nebo nedokončené) před pauzou.

Tradičně se za znaky pro pauzu považují čárka, tečka, středník, dvojtečka a tři tečky. Nicméně existují i případy, kdy čárka pauzu nezahrnuje.

Někdy totiž koncová interpunkční znaménka (čárka, tečka, dvojtečka a tři tečky) nevyznačují pauzu ani intonaci. Tak tomu bývá u zkratk (tečka); tři tečky v citátech (zpravidla v kulatých nebo hranatých závorkách) vyznačují vynechanou část textu.

Při psaní číslic (*xifres*) se čárkou oddělují číslice celé (*part entera / sencera*) od číslic desetinných, setinných atd. (0,25) a tečkou jednotlivé řády celých čísel (tisíce, miliony atd., např. 1.594.026).

Při zkráceném psaní dat se tečkou odděluje den, měsíc i rok (např. *el 23 d'abril de 2012* se dá zapsat jako 23.4.2002). Při označování hodin se tečkou oddělují hodiny od minut a sekund:

El tren arriba a les 11.37 hores. ‚Vlak přijíždí v 11 hodin 37 minut.‘

Části sekund se od celých sekund oddělují čárkou:

El nou rècord del món està en 9,32 segons. ‚Nový světový rekord je 9,32 sekundy.‘

Pokud označují pauzy, čárka nebo středník vyznačují pauzu kratší, než jsou pauzy značené otazníkem, vykřičníkem nebo třemi tečkami. To se v následující výpovědi odráží v používání velkých nebo malých počátečních písmen. (Viz dále)

II.2.3.2.1 OTAZNÍKY A VYKŘIČNÍKY

Otazník (*signe d'interrogació*) a vykřičník (*signe d'admiració*) se dnes píše jen na konci tázací nebo zvolací výpovědi:

Què et passa? Per què ho dius, això? ‚Co je ti? Proč to říkáš, tohleto?‘ – *Però com és possible? Què sé jo...!* ‚Ale jak je to možné? Co já vím...!‘ – *Bona nit! Què hi farem...!* ‚Dobrou noc! Co se dá dělat...!‘

Vykřičník se často objevuje po citoslovcích (*interjeccions*):

Ep! ‚Hej!‘ – *Bub!* ‚Haf!‘ – *Ning-ning!* ‚Cink cink!‘

Pokud je tázací nebo zvolací věta příliš dlouhá nebo když tázací/zvolací intonaci nasazujeme uvnitř souvětí výpovědi, je možno použít obráceného úvodního otazníku/vykřičníku podobně jako ve španělštině:

La cultura pot servir com a instrument per a la integració de les persones o la resolució de conflictes? ‚Může kultura sloužit jako nástroj integrace lidí nebo jako řešení konfliktů?‘

II.2.3.2.2 PSANÍ ČÁREK

Shodně s češtinou se čárkou odděluje vokativ, člen adordinovaný, volně připojený přívlastek, dodatečně připojený člen větný.

Vokativ (oslovení)

Respira a fons, Isabel, abans de capbussar-te un altre cop. ‚Dýchej zhluboka, Isabelo, než se znovu ponoříš!‘ – *Marta, deixa 'm la calculadora, si us plau.* ‚Marto, půjč mi kalkulačku, prosím tě!‘ – *Ja saps les darreres notícies sobre la visita reial a Lleida, Pau?* ‚Už víš poslední zprávy o královské návštěvě v Lleidě, Pavle?‘ – *Creu-me, Enric, fes allò que et vaig aconsellar.* ‚Věř mi, Jindřichu; udělej to, co jsem ti poradil.‘

Adordinace

El senyor Ripoll, el nostre veí, és un home molt simpàtic. ‚Pan Ripoll, náš soused, je velice sympatický člověk.‘ – *En Trepal, amic meu de tota la vida, se 'n va a viure a Màlaga.* ‚Trepal, můj celoživotní kamarád, se bude stěhovat do Málagy.‘ – *La senyora Bartralat, empleada de*